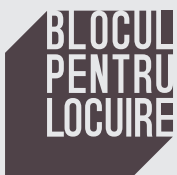

RAPORT

DE PROIECT

BLOCUL pentru LOCUIRE:

**Acțiune împotriva exploatării muncii și
deprivării locative - 2019**

BLOCUL pentru LOCUIRE este o rețea decentralizată de organizații ce luptă pentru împuternicirea și organizarea politică a comunităților împotriva injustiției locative. BLOCUL s-a constituit în urma acțiunilor grupurilor militante pentru dreptul la locuire, dreptate locativă și dreptul la oraș: Căși sociale ACUM!, Frontul Comun pentru Dreptul la Locuire, E-Romnja, Dreptul la Oraș, Asociația Chiriașilor Cluj, RomaJust Asociația Juriștilor Romi, dar și a Forumurilor pentru justiție locativă organizate împreună în ultimii ani.

**Raport de proiect:
Acțiune împotriva exploatării
muncii și a deprivării locative
2019**

Cuprins

Preambul	3
INTRODUCERE.....	7
CAPITOLUL <i>I</i>	11
CAPITOLUL <i>II</i>	17
CAPITOLUL <i>III</i>	19
CAPITOLUL <i>IV</i>	21
CAPITOLUL <i>V</i>	29
CONCLUZII	33
ALIANȚĂ PENTRU MUNCĂ ȘI LOCUIRE.....	35
Anexe.....	37

I. Preambul

Proiectul BPL – Acțiune împotriva exploatării muncii și deprivării locative

Proiectul, derulat cu sprijinul Rosa Luxemburg Stiftung, în perioada februarie-noiembrie 2019, și-a propus următoarele:

- Continuarea auto-educării politice a grupurilor noastre și, prin aceasta, susținerea acțiunilor membrilor BPL. Mai precis, radicalizarea felului în care înțelegem cauzele structurale ale nedreptăților locative și crizei locuirii, manifestate într-o multitudine de moduri: evacuări, lipsa de locuințe publice, supraîncărcarea cu costurile locuirii, condiții inadecvate de locuire, supra-aglomerarea locuințelor, îndatorarea etc.
- Extinderea rețelelor prin care BPL își poate promova mesajele politice, în mod particular prin crearea unei alianțe între sindicate și membrii Blocului.
- Dezvoltarea unui corp de cunoștințe critice cu privire la interconectarea problemelor legate de muncă și locuire, drepturile muncii și drepturile locative, prin intermediul unei cercetări militante. Înțelegerea noastră despre aceste conexiuni se bazează pe conștientizarea centralității nevoii de locuire în procesul reproducerii sociale a forței de muncă¹ și în procesele de exploatare, precum și pe conștientizarea legăturii dintre costurile ridicate ale locuirii și salariile mici, în pauperizarea lucrătorilor.
- Contribuție la punerea unor solicitări locative progresiste pe agenda sindicatelor din România.

- Abordarea legăturii dintre slăbirea puterii sindicatelor, măsurile de austeritate impuse în România din anul 2009 și politica reformei statului (reformă în direcția reducerii responsabilităților sociale ale statului).
- Discutarea cu sindicatele a rezultatelor cercetării militante privind munca și locuirea.
- Publicarea unui număr special al ziarului Căramida. Ziarul dreptății locative.
- Producția unor materiale de promovare a mesajelor noastre (afișe, cartoline, film).

Ipotezele de la care am pornit în această cercetare, au fost:

- Locuirea nu este reprezentată ca temă a mișcării sindicale (trebuie să înțelegem de ce este așa, și să începem să contribuim la schimbarea acestei situații).
- Există diferențe în disponibilitatea liderilor sindicali de a conștientiza problemele locuirii, în funcție de vârstă, domeniu de activitate, ocupație, nivelul venitului, situația gospodăriei, statutul de locatar (proprietar fără credit imobiliar, proprietar cu datorii la bancă, chiriaș în locuințe private, chiriaș în locuințe publice/sociale/de serviciu/necesitate).
- Problemele de locuire reduc puterea de negociere/disponibilitatea revendicativă a muncitorilor (plata ratelor la bancă, dependența de locuința de serviciu îi face pe angajați să fie mai disciplinați în relația lor cu angajatorii).

¹ Adică procesele zilnice prin care ne odihnim, ne îngrijim, ne refacem forțele ca să putem lucra în continuare.

Prin această cercetare am putut susține că:

Locuințele sociale publice NU ar trebui înțelese ca locuințe doar pentru grupurile cele mai vulnerabile, ci ca locuințe pentru toate persoanele care, din veniturile lor reduse, nu își permit o locuință de pe piață.

NU doar inegalitățile de venit și exploatarea prin muncă reprezintă esența relațiilor capitaliste și, ca atare, nu doar ele ar trebui să fie obiectul revendicărilor politice-sindicale ale clasei lucrătoare.

Locuirea NU este o problemă personală.

Locuirea este una dintre drepturile fundamentale ale lucrătorilor! Locuirea este un domeniu al acumulării de capital. Locuirea este un element al exploatarei forței de muncă - exploatare care se reproduce, deci, și prin locuire. Locuirea este o problemă politică!

Cercetarea noastră militantă a fost un cadru adecvat pentru:

- Producția de cunoaștere despre de ce și cum este importantă locuirea pentru lucrători și pentru mișcarea sindicală.
- identificarea modurilor în care problemele locuirii sunt văzute de către lideri de sindicat.
- Demonstrarea legăturilor între nivelul veniturilor și costurile locuirii în determinarea situației material-financiare a lucrătorilor.
- Conștientizarea relației între muncă și locuire, drepturile muncii și drepturile locative, exploatarea muncii și crearea de profit din costurile mari ale locuirii.
- Elaborarea, împreună cu lideri sindicali, a unui discurs de conștientizare a nevoii de o alianță pentru muncă și locuire, și mobilizarea acesteia în vederea revendicării unei politici locative juste, feministe și antirasiste.
- Identificarea unor posibile acțiuni comune între mișcarea pentru justiție locativă și sindicate în viitorul apropiat.

În vederea producerii unei cunoașteri utile în activismul pentru justiție locativă, am utilizat următoarele metode de investigație:

- Documentare despre analize statistice cu privire la venituri și la locuire în România.
- Documentare cu privire la legislația muncii și a dialogului social, precum și la activitatea unor sindicate, federații și confederații sindicale în România.
- Documentare despre prezența temei locuirii în documentele unor organizații internaționale ale muncii și pe agenda câtorva sindicate din străinătate.

— Interviuuri semi-structurate individuale și de grup cu lideri sindicali despre mișcarea sindicală, temele aflate în atenția lor, probleme ale locuirii cu care se confruntă lucrătorii, opinii despre potențialul introducerii acestora pe agenda sindicală.

— Aplicarea exploratorie a unui chestionar online în rândurile angajaților în învățământ și în salubritate.

— Comunicarea și discutarea rezultatelor cercetării cu lideri sindicali, și utilizarea acestor situații ca oportunități de a purta un dialog despre posibilitățile luptei sindicale pentru justiție locativă.

— Realizarea unor scurte videoclipuri cu mesaje formulate sub egida „Alianță pentru Muncă și Locuire” pentru a fi difuzate în rândurile unui public larg.

Ultimele patru metode nu au generat doar cunoașteri, ci au funcționat și ca mijloc de conștientizare a problemei locuirii ca posibilă temă revendicativă a mișcării sindicale, datorită legăturii sale intrinsece cu reproducerea forței de muncă și cu veniturile angajaților.

Teme identificate cu ocazia interviurilor realizate cu lideri sindicali:

- Forța de muncă din România
- Politica salarială din România
- Rolul statului în relație cu economia/ piața, drepturile angajaților, drepturile social-economice
- Privatizările și impactul lor
- Munca sindicală și schimbarea acesteia după 1990
- Negocierile sindicale cu autoritățile locale și centrale, precum și cu angajatorii
- Priorități, reușite, probleme în sectorul de activitate
- Locuirea ca (posibilă) temă a revendicărilor sindicale
- Conștientizarea relației dintre muncă și locuire

Cercetarea militantă este o formă a sociologiei publice.²

— Asemeni sociologiei critice, ea este o cunoaștere reflexivă, ce își asumă valorile care o ghidează în punerea și abordarea problemelor investigate.

2 Abordare inspirată de articolul Michael Burawoy: "The Return of the Repressed: Recovering the Public Face of U.S. Sociology," in *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, July 2005, pp. 68-85.

- Este o conversație publică despre problemele controversate ale societății noastre și un dialog despre valori și scopuri.
 - Cercetarea militantă este o dezbatere între mai multe publicuri, de fapt este un mijloc prin care se pot construi relații între diverse publicuri ce nu se întâlnesc față-n față.
 - Este o investigație implicată, bazată pe angajamentul direct al cercetătorilor față de schimbarea socială care servește interesele celor deposezați, subordonați, oprimați.
 - O astfel de investigație este un proces de-a lungul căruia cercetătorii își asumă rolul de a transforma experiențe trăite în mesaje politice.
 - Cercetarea militantă crește gradul de conștientizare, în rândurile unui public larg, a unor probleme critice - ca probleme sistemice.
 - Cercetarea militantă contribuie la politizarea publicului, fiind un instrument al activismului politic.
 - În ea se îmbină cunoașterea cu conștientizarea, în așa fel încât să susțină acțiunea comună.
- Pe lângă raportul de față, am făcut uz de cunoștințele dobândite prin această cercetare militantă în următoarele materiale:
- O cartolină cu mesajul Alianței pentru muncă și locuire, care va fi difuzată printre membrii câtorva sindicate din România (sindicate din domeniile: învățământ preuniversitar, comerț, salubritate, precum și o confederație sindicală).
 - Un număr special al ziarului Cărmida. Ziar pentru dreptate locativă (nr. 9/ noiembrie 2019).
-

INTRODUCERE

Munca și locuirea – în contextul crizei locuirii

După 1990, în România, politica locuirii a susținut marile tendințe ale privatizării și formării economiei de piață. Legislația a creat condițiile pentru privatizarea vechiului fond locativ de stat. Noile programe guvernamentale de locuințe inițiate din anii 2000 (locuințele ANL, Prima Casă, Bauspar) au sprijinit crearea noului fond privat de locuințe. Timp de trei decenii, alocarea de fonduri din bugetul public pentru producerea de noi locuințe publice a rămas nesemnificativă. Politica locuirii a creat oportunități pentru investiția capitalului autohton și străin în dezvoltare imobiliar-bancară și pentru producerea unui profit nelimitat în acest domeniu. Deoarece locuințele sunt accesibile aproape în totalitate doar prin piață și majoritatea locuințelor se construiesc pentru a se vinde sau închiria, funcția de marfă și de sursă de acumulare de capital a locuinței domină funcția sa socială. Astfel, prețul locuințelor crește tot mai mult și rapid, persoanele evacuate sunt transformate în persoane fără adăpost, investitorii imobiliari-bancari fac profituri tot mai mari pe seama nevoii de locuire, asemeni angajatorilor care crează profit de pe urma forței de muncă ieftine.

Criza curentă a locuirii este criza capitalismului. BLOCUL pentru LOCUIRE a demonstrat din nou acest lucru de-a lungul anului 2019, prin cercetarea sa militantă despre muncă și locuire, inițiind crearea unei alianțe cu sindicatele.

Bazându-ne pe ideea că reproducerea socială a forței de muncă prin locuire este centrală în procesul acumulării de capital, prin recenta noastră cercetare militantă am abordat legătura între muncă și locuire,

între drepturile muncii și drepturile locuirii, între exploatarea forței de muncă ieftine și crearea unui fond de locuințe dedicate profitului privat. Cercetarea militantă nu a fost pentru noi pur și simplu producție de cunoaștere. Ci a reprezentat un instrument analitic al conștientizării relației dintre muncă și locuire, precum și al construirii unui discurs politic despre legătura dintre venituri mici și costuri mari ale locuirii, care să fundamenteze revendicări în vederea soluționării crizei locuirii. Prin toate componentele cercetării noastre, am creat cunoaștere prin conștientizare și am contribuit la conștientizare prin cunoaștere, urmărind să le punem pe ambele în slujba acțiunii. Scopul nostru ultim a fost acela de a contribui la punerea drepturilor locative ale angajaților (și, în general, dezideratul dreptății locative) pe agenda sindicală, alături de revendicările privind salariile și condițiile de muncă.

Măsurile neoliberale în domeniul locuirii au fost susținute de toate partidele: timp de 30 de ani, liberalii, conservatorii, social-democrații au susținut deopotrivă că piața și/ sau familia trebuie să rezolve nevoia de locuire și accesul la locuințe al oamenilor, și că dreptul la locuire nu trebuie garantat de stat ca un drept fundamental al omului. Drept consecință, azi, din totalul de **9.031.317** de locuințe din România **8.919.357** sunt în proprietate privată și foarte puține au rămas proprietate publică. La nivel de țară, între 1990 și 2018 s-au construit **1.154.410** de locuințe, dintre care **896.470** din fonduri private. Între 1999 și 2018, din fonduri publice în România s-au construit doar **65.740** locuințe. Capitalismul financiarizat nu

este interesat de alte soluții la criza locuirii, decât cele care cresc capitalul imobiliar-bancar.

De aceea, este și mai mare nevoie de crearea unei coaliții sau alianțe largi care să pună presiune, prin diverse mijloace, asupra decidenților politici - pentru o politică justă și antirasistă de locuire, cu o componentă puternică de construcție de noi locuințe publice în centrul ei.

În cercetarea noastră militantă am realizat următoarele:

- Utilizarea cunoștințelor noastre anterioare despre rolul schimbării politicilor de locuire în trecerea de la socialismul real la capitalismul neoliberal (Introducere).
- Analiza unor date macro-statistice despre muncă/ venituri și despre locuire (Capitolul 1).
- Studiarea schimbărilor legislative din 2011 din domeniul muncii și dialogului social, cu precădere la flexibilizare (Capitolul 2).
- Documentarea unor exemple ale punerii pe agenda sindicală de către organizații internaționale, precum și de către sindicate din alte țări a problemelor de locuire ale angajaților (Capitolul 3).
- Analiza interviurilor semi-structurate individuale și de grup cu lideri ai unor sindicate din București, Cluj-Napoca și Timișoara (Capitolul 4).
- Exemplificarea principalelor tendințe în ceea ce privește problemele locuirii, prin datele obținute din aplicarea exploratorie a unui chestionar online (Capitolul 5).
- Definirea principiilor și revendicărilor Alianței pentru Muncă și Locuire cu participarea membrilor BPL și ai unor lideri sindicali (Concluzii).

Locuirea - drept încălcat și nevoie nesatisfăcută

Locuirea este unul dintre drepturile fundamentale și nevoile primordiale ale omului. Dar ea nu este susținută ca atare de instituțiile statului. După 1990, aceste instituții au decis să servească interesele capitalului, a cărui sursă de acumulare este, printre altele, transformarea locuinței în marfă și în obiect al investițiilor financiare. Astfel, politicile publice de locuire au avut și în România (ca în alte țări de la periferiile europene) un rol important în procesul de dezvoltare a economiei de piață, precum și în trecerea de la socialismul de stat la capitalismul neoliberal.

Unde și cum locuim, dar și cât ne costă locuirea, se află printre preocupările majore ale tuturor

Locuința este spațiul vieții noastre personale și intime, împărțit cu persoanele cu care ne susținem

reciproc. Locuința este locul unde ne reproducem forța de muncă (adică ne odihnim, ne îngrijim, ne refacem forțele ca să putem lucra în continuare). Pe lângă nivelul venitului pe care îl obținem, costurile locuirii pe care trebuie să le suportăm definesc situația economică a fiecăruia și inegalitățile între noi. În situația în care locuința este accesibilă în mod predominant prin piață, generațiile care au crescut după 1990 în România și oamenii evacuați din locuințele lor anterioare au următoarele alternative: (dacă sunt eligibili, dacă prezintă garanții etc.) se îndatorează la firme de creditare/bănci pentru a plăti costurile mari ale locuinței; se îngâmădesc în locuințele proprietate privată ale rudelor sau prietenilor lor; se așează în teritorii marginale în diferite aranjamente informale și subdezvoltate infrastructural.

Locuirea este un domeniu central al economiei

Locuirea este centrală în economie cel puțin prin următoarele domenii și activități economico-financiare: construcția de locuințe, tranzacționarea locuințelor pe piață, acordarea de credite ipotecare de către bănci, investițiile făcute de diverse fonduri financiare în cumpărarea de locuințe cu scopul de a le specula, dezvoltarea imobiliară ce produce locuințe spre vânzare cu mari profituri, închirierea locuințelor private de către rentierii persoane juridice sau persoane fizice.

Locuirea este o chestiune politică

Unde și cum locuim, dar și cât ne costă locuirea, inegalitățile locative între și în interiorul unor clase sociale, sunt rezultatele deciziilor politice luate și impuse de către diverse instituții ale statului. Iar în lumea globalizată de azi, deciziile de la nivel național și/sau local sunt puternic influențate de instituții internaționale - cum sunt Comisia Europeană, Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional - care integrează România în capitalismul global deschizând-o în fața investițiilor străine. Cele din urmă sunt atrase înspre afacerile de terenuri și clădiri, prin facilitățile oferite de către stat dezvoltatorilor privați. Pe de altă parte, politicile publice ale locuirii sunt conectate la câmpul larg al politicului, respectiv al politicilor economice, publice și sociale.

Criza locuirii este oglinda crizei societății și a crizei dezvoltării urbane de azi

Azi oamenii se confruntă zi-de-zi cu diversele forme ale nesiguranței, inclusiv cea locativă. În această societate, locuirea este super-privatizată și hiper-comodificată, adică subordonată creării de profit. În România, în timp ce interesele marilor proprietari sau ale clasei capitaliste sunt slujite de toate măsurile

de politică economică, nevoile de locuire ale peste cinci milioane de oameni cu venituri reduse sunt total neglijate.

- după transferurile sociale, **24%** din populația țării au câștiguri care îi plasează sub pragul sărăciei, iar faptul că politicile sociale nu îi susțin se reflectă în procentul foarte mic cu care se reduce această rată a sărăciei de la **28%** în urma transferurilor sociale (EUROSTAT, 2017)¹;
- **37.4%** din populație se află în risc de sărăcie și excluziune socială (EUROSAT, 2017)²;
- **39,20%** dintre CIM cu normă întreagă erau încheiate la valoarea salariului minim pe economie, iar alte **8,94%** se aflau în zona salariului minim pe economie (sub **2.150** lei) (PIAROM, 2018)³;
- ponderea contractelor de muncă cu normă întreagă cu salariul brut peste **4.500** lei, în total CIM la nivelul economiei naționale, era de doar **15,34%** (PIAROM, 2018)⁴;
- procentul persoanelor împovărate cu costurile locuinței: **12.3%** pe întreaga populație și **36.3%** în cazul celor aflați în sărăcie (EUROSTAT, 2017), aceste procente nefiind mai mari datorită faptului că în România procentul proprietarilor fără credite bancare este relativ mare (datorită modului în care s-a realizat privatizarea în această țară, dar și datorită faptului că foarte multe familii care au nevoie de locuință nu sunt eligibile pentru credite imobiliare, ceea ce conduce la creșterea ratei de supraaglomerare a locuințelor);
- procentul de locuințe private este **98.76%** din fondul total de locuințe (INS, 2018)⁵;
- **120.115** de familii se află în nevoie urgentă de locuință (evidență MDRAP, pe baza datelor comunicate de la prefecturi în 2018, incluzând numărul de solicitări de locuințe sociale, numărul de familii marginalizate social care nu dețin o locuință și numărul

famiilor care se află în risc de demolare/evacuare);

- peste 60.000 de familii trăiesc în locuințe informale (MKBT, 2018)⁶;
- **100.000** de persoane au cărți de identitate provizorii anual, implicit fără locuință formală (cerere de informații publice către MAI, 2019);
- între **150.000** și **500.000** de persoane sunt fără acte de identitate, în lipsa unui domiciliu formal (MAI);
- peste **24.000** de cazuri de evacuări silite realizate de executori judecătorești în ultimii 16 ani (UNEJ/MJ, BLOCUL pentru LOCUIRE, 2019)⁷;
- procentul persoanelor cu datorii la utilități a fost de **16%** pe întreaga populație și **21.3%** dintre cei aflați în sărăcie (EUROSTAT, 2017)⁸ - această rată fiind mai mică și datorită faptului că o mare parte din populație este debransată de la utilități.

Revendicarea cadru a BLOCULUI pentru LOCUIRE

Această criză a locuirii este tot mai insuportabilă. Dar criza este și moment oportun pentru definirea unor alternative față de situația de azi a locuirii. Adresăm revendicări față de stat, pentru a-l repune în slujba intereselor publice. **Milităm pentru o politică justă și antirasistă de locuire**, care:

- garantează dreptul la locuință pentru toți, ca drept constituțional;
- asigură locuințe adecvate persoanelor cu salarii medii, precum și celor care din veniturile lor situate la sau sub nivelul minimului pe economie nu își pot permite să achiziționeze sau închirieze locuințe de pe piață;
- reduce numărul celor îndatorați pe viață la bancă pentru credite imobiliare;
- produce locuințe pentru persoanele fără adăpost și persoanele aflate în risc de evacuare;
- contrabalansează creșterea prețurilor de pe piața de locuințe;
- reglementează (prin regulamente stricte) dezvoltarea imobiliară pentru profit;
- este un factor care contribuie la reducerea riscului declanșării crizei financiar-imobiliare.

1 https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion#Income_poverty

2 https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion#Number_of_people_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion

3 <https://www.bursa.ro/in-perioada-octombrie-2017-octombrie-2018-piarom-numarul-contractelor-de-munca-cu-norma-intreaga-a-crescut-cu-4-09-procente-08224635>

4 idem

5 <http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table>

6 http://locuireinformala.ro/wp-content/uploads/2018/03/Raport-de-Cercetare_Locuire-Informala.pdf

7 <https://bloculpentrulocuire.ro/wp-content/uploads/2019/04/Raport-Cercetare-Evacuari-2008-2017.pdf>

8 <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

Toate manifestările crizei locuirii se leagă mai mult sau mai puțin direct de lipsa acută de locuințe publice, respectiv de faptul că accesul la o locuință decentă se face aproape exclusiv prin piață. În acest timp, formarea și dezvoltarea pieței de locuințe și a pieței imobiliare mai largi, precum și a pieței financiare aferente, este susținută de stat cu bani publici și speculată de investitori imobiliari-bancari.

De aceea, revendicarea centrală a BPL este creșterea fondului de locuințe publice, ca soluție la criza locuirii, cu urgența creării unui număr adecvat de locuințe publice sociale, ca parte din măsurile ce răspund la diversele manifestări ale crizei locuirii.

Prin revendicarea sa, BPL reprezintă un pol alternativ față de tendința actuală dominantă în soluțiile propuse de către diverși actori locali și internaționali la problema locuirii. Tendința dominantă acum este recomandarea producerii de către parteneriatele public-private a „locuințelor accesibile” pentru persoane din clasa de mijloc, cu venituri relativ mai mari decât marea majoritate a gospodăriilor (locuințe care să se poată achiziționa sub prețul pieței) și realizarea unui număr foarte mic, rezidual, de „locuințe sociale pentru grupuri vulnerabile” de către asociații umanitare și/sau organizații neguvernamentale sau alte structuri din sectorul privat.⁹

9 Se pot citi detalii despre aceste tendințe în Enikő Vincze: „Affordable housing” and „social housing”: new ways of public housing privatization and financialization in Europe, accesibil aici - <https://housingnotprofit.org/affordable-housing-and-social-housing-new-ways-of-public-housing-privatization-and-financialization-in-europe/>

CAPITOLUL I.

Salarii mici – costuri mari cu locuirea.

Soluție: creșterea fondului de locuințe publice

Una dintre ideile de bază ale cercetării noastre militante este aceasta: situația materială a lucrătorilor este definită atât prin veniturile lor, cât și prin costurile locuirii. Astfel, veniturile mici și costurile mari ale locuirii (chiria sau creditul imobiliar, întreținerea locuinței, utilitățile), împreună conduc la pauperizarea lucrătorilor și lucrătoarelor. În cele ce urmează, pe baza unor statistici privind veniturile populației, pe de o parte, și situația fondului locativ pe de altă parte, discutăm despre ruptura cea mare între salariile și costurile locuirii din România. Concluzia noastră este că strategiile individuale prin care oamenii încearcă să facă față consecințelor acestei rupturi nu pot răspunde crizei locuirii ca o criză sistemică, de aceea este nevoie de responsabilizarea statului în ce privește crearea unui fond semnificativ de locuințe publice.

1. Evoluția numărului de salariați și evoluția nevoilor de locuire

An de an, datele de la Institutul Național de Statistică arată faptul că persoanele care nu sunt salariate (precum și persoanele care locuiesc în gospodării în care adultul responsabil nu este salariat) au o viață mult mai grea decât persoanele salariate, având un risc ridicat de a locui în condițiile cele mai precare și în deprivare locativă: în locuințe neîncălzite, nedotate corespunzător, supraaglomerate, construite informal, în risc de evacuare etc. După criza globală care a afectat România în 2008-2009, numărul persoanelor salariate a scăzut la nivel național (ajungând la doar **4.348.739** de persoane), deci a crescut considerabil numărul persoanelor precare și în deprivare locativă. Numărul persoanelor salariate a ajuns la 5 milioane

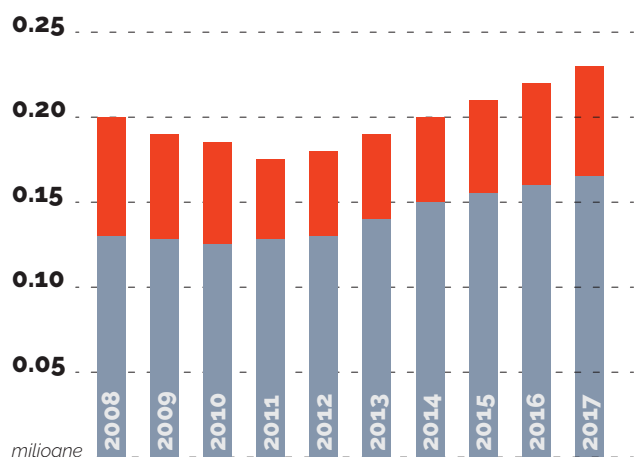
abia în anul 2018, dar fiind încă sub nivelul pre-criză și mult sub cei 8 milioane de salariați din anul 1990.

De asemenea, conform studiului din 2019, *Situația salariaților din România - studiu anual* (Syndex, 2019), diferențele dintre județele din regiunile Sud, Sud-Est, Sud-Vest și Nord-Est, pe de o parte, și restul țării, pe de altă parte, rămân foarte pronunțate, în multe dintre primele salariații reprezentând sub **20%** din totalul populației, în timp ce în capitală numărul salariaților depășește **50%** din numărul de locuitori, județul Timiș având **34.8%** și județul Cluj având **33.3%** salariați din totalul populației.

Toate acestea arată că, deși statutul de salariat oferă condiții mai adecvate de viață decât au persoanele nesalariate, acest statut este nesigur, vulnerabil la schimbările economice locale (accesul la locuri de muncă, dezvoltarea inegală a regiunilor etc.) și la cele macro-economice. Astfel, statutul de salariat rămâne vulnerabil la fluctuația prețurilor și la accesul/ lipsa accesului la bunuri vitale precum o locuință.

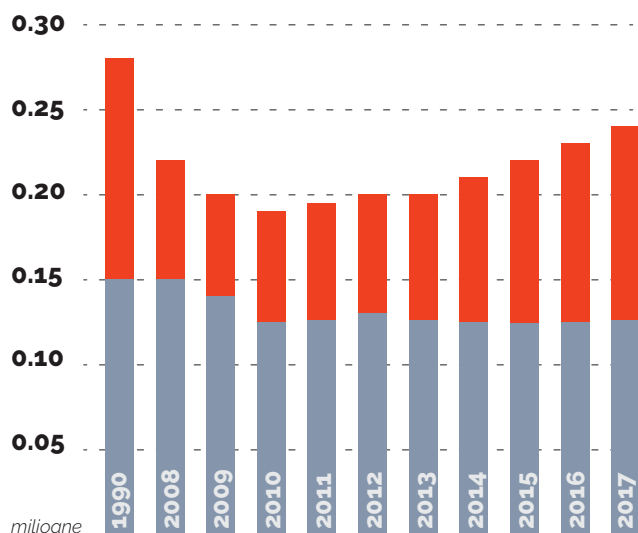
În Județul Cluj, numărul mediu al salariaților crescut mai ales în Municipiul Cluj-Napoca (**35.000** salariați în plus în 2017 față de 2008), în timp ce în restul județului a rămas relativ constant și relativ mic față de numărul salariaților din orașul Cluj. Ceea ce arată că oportunitățile de muncă din Mun. Cluj-Napoca nu se resfrâng și în restul județului, orașul fiind un mare magnet pentru forța de muncă – exercitându-se deci o mare presiune pe stocul de locuințe din oraș. Dacă adăugăm și turismul în creștere (din 2016, numărul de sosiri ale turiștilor în orașul Cluj depășește tot mai mult numărul locuitorilor din oraș), înțelegem că ne-

voia de locuințe este foarte mare și în creștere puternică în Cluj-Napoca, iar proprietarii și dezvoltorii imobiliari cresc prețurile pentru a-și crește profiturile.

Tabel 1. Creșterea numărului de salariați în Cluj-Napoca și în jud. Cluj, 2008-2017, INS

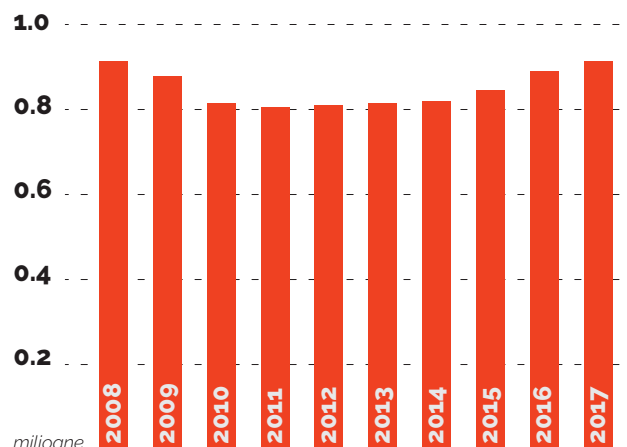
În cazul Județului Timiș, numărul de salariați este încă sub nivelul pre-criză în Mun. Timișoara (și relativ egal în ultimii ani), dar peste nivelul pre-criză în totalitatea județului, în creștere absolută și în creștere relativă față de numărul salariaților din Mun. Timișoara. Din informațiile sindicatelor partenere ale BLOCULUI pentru LOCUIRE, locurile de muncă din restul județului s-ar concentra tot în apropierea Mun. Timișoara – astfel încât nevoia muncitorilor de locuințe este prezentă atât în oraș, cât și în localitățile limitrofe, unde dezvoltatorii cresc prețurile.

Tabel 2. Creșterea numărului de salariați în Timișoara și în jud. Timiș, 1990-2017, INS

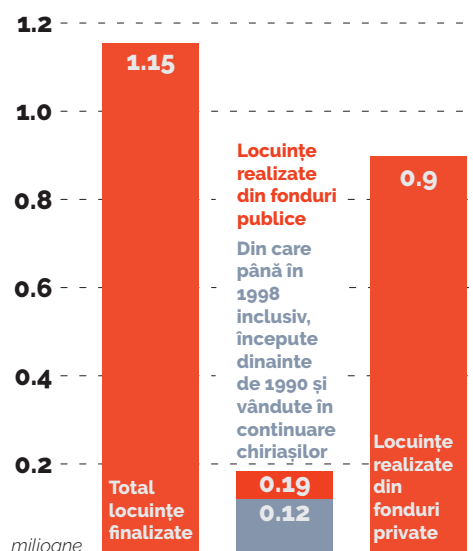
Numărul mediu al salariaților în Mun. București a depășit abia în 2018 nivelul pre-criză, chiar dacă în ultimii 4 ani a crescut mult (de la circa **810.000** în anii de austeritate, la **918.228** în 2017, care era sub cei **922.234** salariați din anul 2008 pre-criză). În ultimul deceniu, în București, numărul de salariați a fluctuat

cu circa **140.000**, iar în Ilfov a crescut treptat (în afara anilor cei mai grei 2010-2011) cu **40.000**. Ceea ce arată că și Bucureștiul este un oraș-magnet pentru salariați, nevoia de locuințe fiind foarte mare.

Tabel 3. Creșterea numărului de salariați în mun. București, 2008-2017, INS

În aceeași perioadă, numărul de locuințe nou construite în cele trei orașe și în România rămâne insuficient și realizat mai ales din fonduri private – deci fără niciun fel de control asupra prețurilor sau asupra accesibilității pentru muncitorii și muncitorii care au cea mai mare nevoie de locuințe noi și nu au resurse necesare pentru achiziționare unei locuințe de pe piață.

Tabel 4. Locuințe finalizate în România, în perioada 1990-2018, INS – Tempo online

Alături de privatizarea fondului vechi de stat, numărul foarte mic de locuințe publice se explică și prin faptul că, după 1990, în cea mai mare parte locuințele au fost construite din fonduri private, iar statul a construit foarte puține locuințe din bani publici (cele nou construite pe care nu le-a scos la vânzare fiind chiar și mai puține).

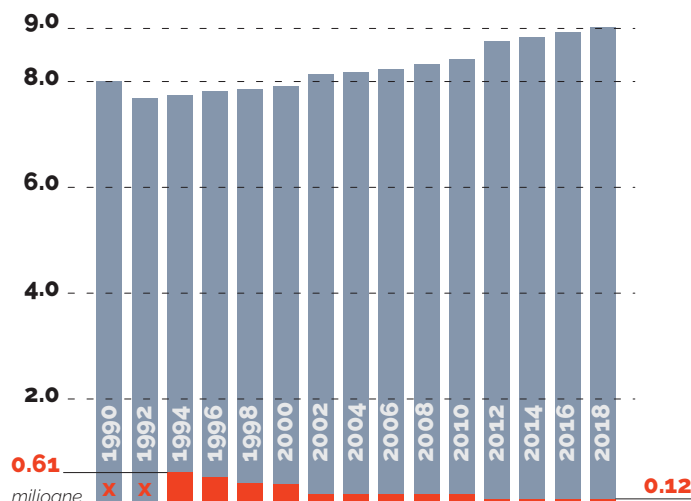

Figura 1. Fondul de locuințe în România: total locuințe și număr locuințe în proprietate publică, INS – Tempo online

2. Creșterea numărului de contracte cu salariu minim și creșterea prețurilor la cumpărarea și închirierea locuințelor

Discrepanța dintre evoluția numărului de salariați, posibilitățile lor, nevoia lor de locuire și accesul efectiv la locuințe devine și mai clară când vedem că, deși numărul de salariați a crescut, a crescut de fapt numărul și ponderea salariaților cu salariul minim. Iar costurile locuințelor au crescut cu mult mai mult față de creșterea veniturilor de-a lungul celor 30 de ani. Peste **30%** din contractele individuale de muncă cu normă întreagă au ajuns să aibă salariul de bază echivalent cu minimul legal, față de sub o cincime în anul 2014. La sfârșitul lunii ianuarie 2019, peste **46%** din contractele individuale de muncă (inclusiv cele cu normă parțială) aveau salariul de bază la un nivel echivalent sau sub nivelul salariului minim (Syndex, 2019); peste **55%** din contractele individuale de muncă aveau salariul de bază brut sub **2300 lei**.

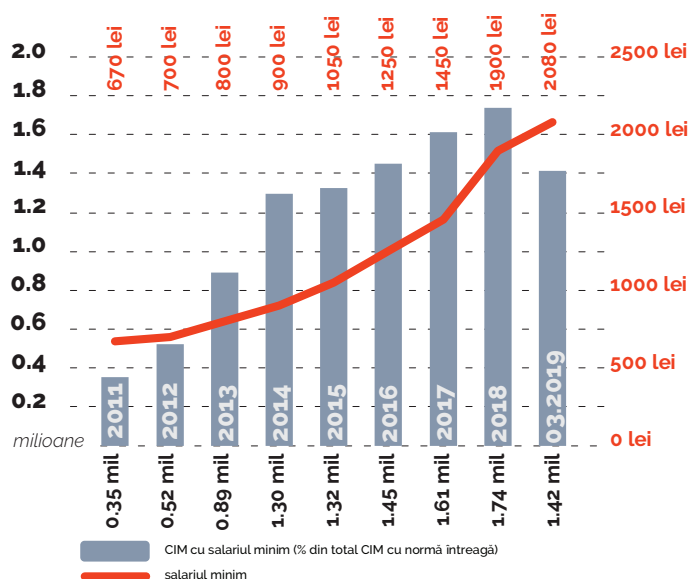

Figura 2. Nr. contractelor de muncă cu normă întreagă pe salariul minim și nivelul salariului minim, 2011-2019, Syndex, 2019

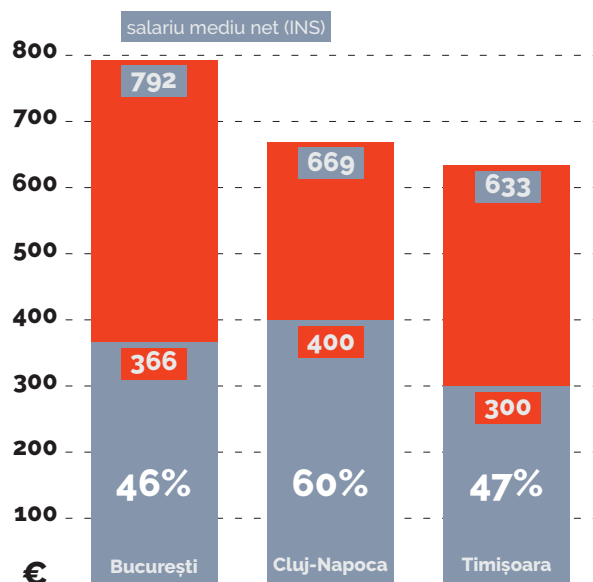
Conform datelor din *Figura 2*, în martie 2019 salariul brut a fost mai mare de 3 ori decât în 2011. Dar dacă comparăm salariile nete, observăm că această creștere a fost doar de 2 ori mai mare (de la **516 lei** la **1263 lei**), și, oricum, atât în 2011, cât și 2019 ele au fost foarte mici. În acest timp, prețul locuințelor a crescut în marile orașe, cu aproximativ **30%** în Iași, Ploiești, București, Constanța, până la cu **65%** în Cluj-Napoca, precum arată *Figura 3*.

Prețul mediu per m ² util (euro)	Evoluția prețului în ultimele 3 luni %	Evoluția prețului în ultimele 12 luni %	Evoluția prețului în ultimii 5 ani %
Cluj-Napoca 1.570	0,7%	4,3%	65%
București 1.310	-0,8%	2,0%	31%
Timișoara 1.210	1,2%	3,5%	45%
Constanța 1.140	0,2%	1,4%	36%
Brasov 1.120	1,7%	7,1%	39%
Craiova 1.080	-0,9%	1,2%	52%
Iași 1.000	0,8%	2,7%	29%
Oradea 970	1,9%	3,6%	58%
Ploiești 900	1,5%	4,9%	29%
Galati 890	3,0%	5,9%	45%
Brăila 790	1,1%	7,2%	47%

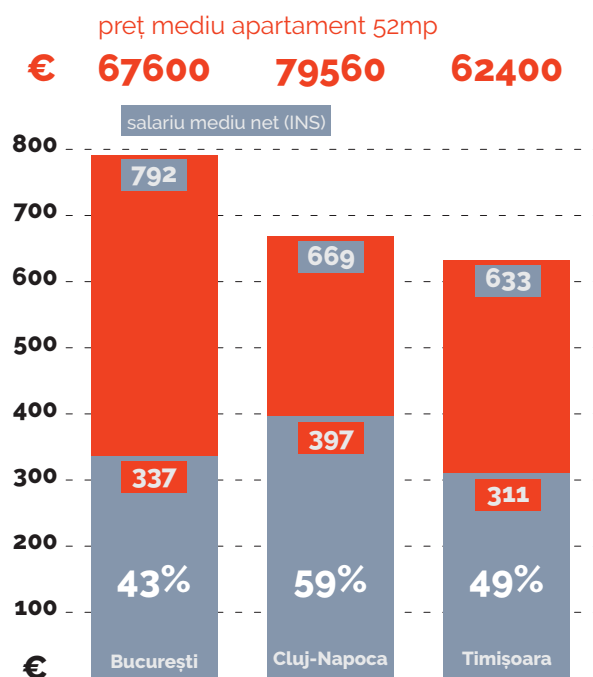
Figura 3. Evoluția prețurilor la apartamente în marile orașe din România, Piața imobiliară rezidențială, Raport trimestrul II 2019

Conform Raportului citat mai sus, chiriiile sunt și ele foarte mari în cele trei orașe care conduc lista prețurilor de imobiliare rezidențiale. În Cluj-Napoca, chiria unui apartament confort I cu 2 camere a costat **400** de euro atât în 2018, cât și în 2019; în București chiria a crescut de la **366** la **400** euro, iar în Timișoara de la **300** la **340** euro.

Ne întrebăm cine își permite aceste costuri? Dacă comparăm veniturile medii din orașele București, Cluj și Timișoara (care sunt mai ridicate față de media națională), cu prețul mediu al unei chirii sau cu rata bancară plătită lunar pentru un credit imobiliar cu care se poate cumpăra un apartament de două camere, observăm din tabelele de mai jos, că și cei cu veniturile medii își cheltuie mai mult de jumătate din venit pe aceste costuri.

Tabel 5. Salariu mediu net (INS), nivelul chiriei la apartament (Piața imobiliară rezidențială, Raport trimestrul II 2019) și procentul cheltuit pe închirierea unei locuințe

Tabel 6. Salariu mediu net (INS), preț la apartament de 52 mp (Piața imobiliară rezidențială, Raport trimestrul II 2019), rata lunară pe un credit imobiliar (simulator costuri credit, Banca Transilvania) și procentul cheltuit pe rata lunară a creditului pe locuință

Dacă adăugăm la prețurile din tabelele de mai sus și costurile cu utilitățile și cu întreținerea locuințelor, concludem ușor că românii cheltuie enorm de mult pe costurile locuirii față de veniturile lor. Și mai important, trebuie să tragem semnalul de alarmă al crizei locuirii, sau al crizei accesibilității unei locuințe adecvate, mai ales în cazul angajaților și angajateelor cu venituri minim. Iar procentul lor este foarte ridicat în România, apropiindu-se de 50%, precum arată figura 4:

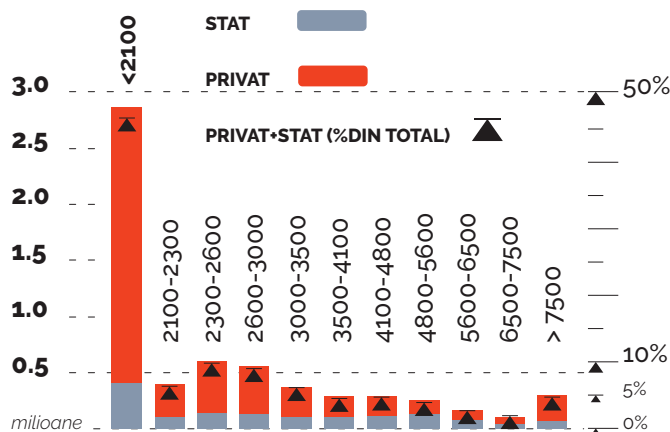

Figura 4. Distribuția contractelor de muncă pe intervale de salariu brut, Raportul Syndex, 2019

Concluzia unui studiu al Friedrich Ebert Stiftung (2018), este „salarii mici, costuri mari: traiul decent în România este un lux”. Calculând coșul minim de consum pe o lună, pentru o persoană, pentru a avea o viață decentă, la 2552 lei, a rezultat faptul că 85% dintre contractele de muncă sunt sub nivelul acestui coș minim necesar pentru un trai decent. Cine își permite să închirieze sau să achiziționeze o locuință de pe piață, având în vedere costurile mari ale locuirii?

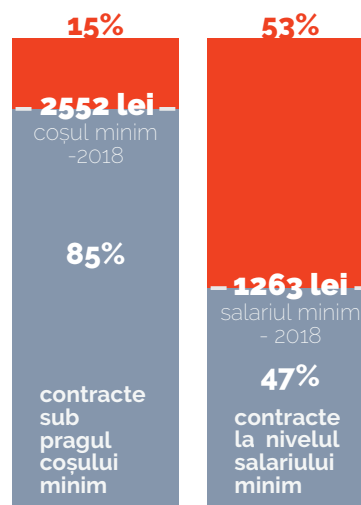

Figura 5. Contracte la nivelul salariului minim și contracte sub pragul coșului minim, Raport Coșul minim de consum lunar pentru un trai decent pentru populația României, FES 2018

3. Ce strategii folosesc salariații pentru a putea acoperi costurile mari ale locuirii?

Principala strategie a cetățenilor români confrunțați cu lipsa locurilor de muncă pentru care ar primi un salariu prin care să își poată asigura un trai decent este migrația transnațională.

O altă strategie a lucrătorilor care lucrează pe salarii mici, fiind confrunțați cu costurile mari ale consumului (inclusiv ale locuirii) este angajarea în mai multe

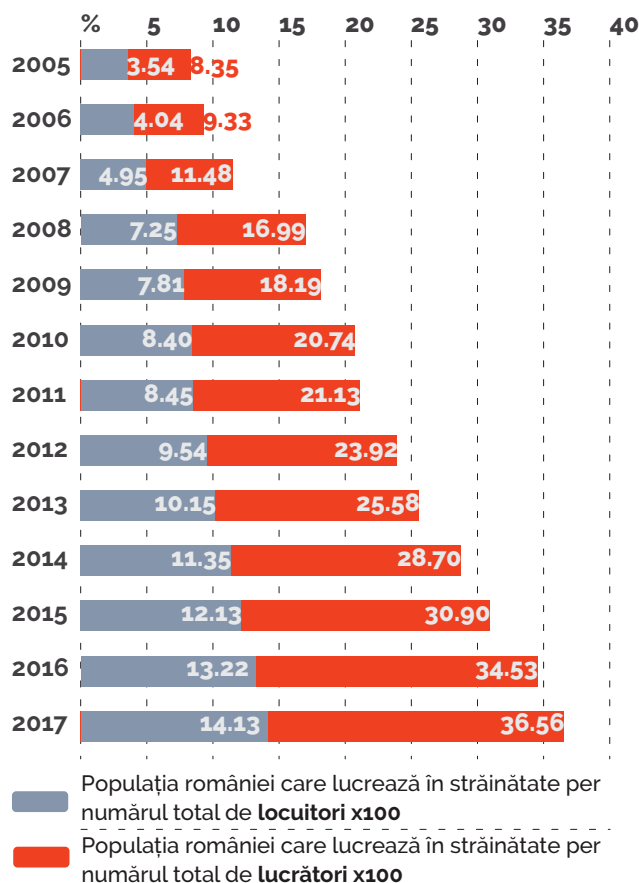

Figura 6. Populația României care lucrează în străinătate, Banca Națională a României, Raport asupra Stabilității Financiare, 2018

locuri de muncă. Astfel, în ultimii ani, este o diferență tot mai mare între numărul de contracte de muncă active (CIMuri) și numărul de salariați: de la o diferență de circa 377.000 la începutul anului 2012, s-a ajuns la o diferență circa de 844.000 la final de 2018. Deci circa 844.000 de CIMuri care reprezintă un al doilea sau chiar al treilea loc de muncă pentru salariați, deci sute de mii de salariați pentru care un singur salariu este insuficient pentru acoperirea costurilor vieții!

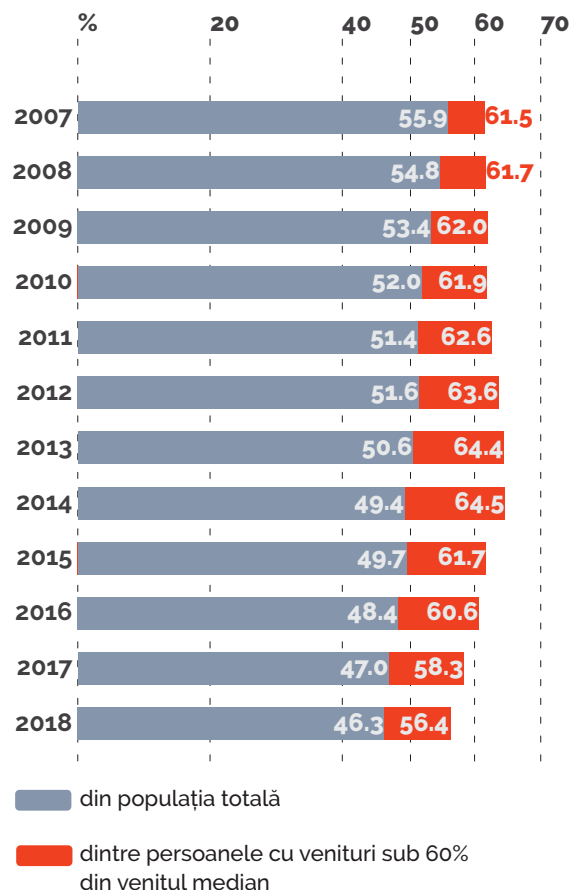

Figura 8. Procentul celor care locuiesc în locuințe supraaglomerate – România, EUROSTAT, 2018

Un alt mod de a face față costurilor mari și tot mai mari cu locuirea forțează oamenii să renunțe la locuirea în condiții adecvate. Astfel, aproximativ jumătate din populația României locuiește în condiții de supra-aglomerare – una dintre cele mai mari rate de supra-aglomerare la nivel european. În plus, în anii de austeritate, aproape 65% dintre persoanele cu venituri mici trăiesc în locuințe supra-aglomerate, deci inadecvate pentru odihnă, studiu, recuperarea sănă-

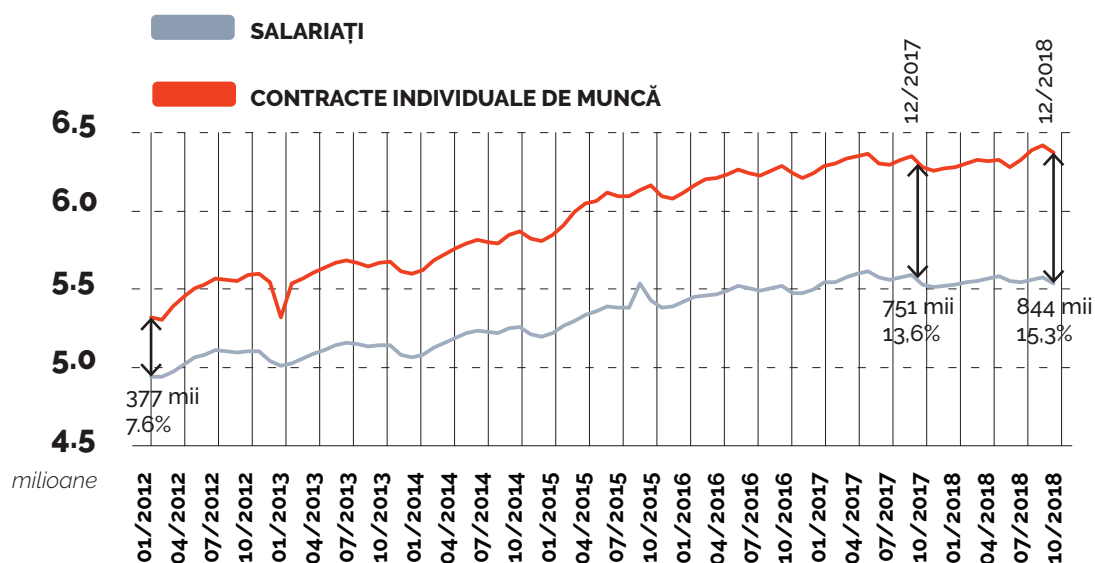

Figura 7. Diferența între număr salariați și număr de contracte de muncă, Syndex, 2019

tății etc. Acest nivel nu scade sub 56% nici în anii de creștere economică, ceea ce arată vulnerabilitatea și precaritatea locativă sistemică a persoanelor cu venituri mici.

4. Concluzii

Costurile mari ale locuirii și alte probleme ale sale (condiții indecvate, supraaglomerarea) îi afectează și pe lucrătorii din zonele în care sunt concentrate locurile de muncă mai bine plătite (cum sunt în București, sau în județele Cluj, Timiș, Ilfov, Brașov, Sibiu, Iași). Cauza sunt, precum am arătat, **costurile mari cu locuirea și faptul că acestea reprezintă o mare parte din costurile lunare ale întregii populații!** Adică costurile mari cu locuirea consumă o mare parte din veniturile lunare ale populației. Costurile cu locuința (chirie sau rată sau impozit, apă, electricitate, gaze etc.) reprezintă a doua mare categorie de costuri, după alimente. Dacă la costurile cu locuința adăugăm costurile pentru mobilier, dotarea și întreținerea locuinței, acestea împreună devin mai mari decât costurile cu alimentele. Dacă mai adăugăm și costurile de transport – care țin de localizarea/ poziționarea locuinței mai aproape sau mai departe de locul

de muncă, de serviciile publice vitale, de școala copiilor etc. – acest cost devine mult mai mare decât orice categorie de costuri, ajungând la circa **40%** lunar (față de circa **27%** pentru alimente), la nivelul întregii populații.

Aceste probleme create în contextul dezvoltării pieței imobiliare și al transformării locuinței în marfă foarte scumpă și obiect de investiție, precum și în condițiile transformării României în „țara muncii ieftine” ne fac să afirmăm: piața de locuințe nu este soluția, ci cauza crizei locuirii. De aceea, în următorii ani este nevoie de producerea și distribuirea unui fond semnificativ de locuințe în afara pieței. Asigurarea accesului la locuințe publice este crucială în orașele cu populație în creștere, și în mod prioritar pentru lucrătorii cu venituri reduse și cei care locuiesc în nesiguranță și în condiții inadecvate.

CAPITOLUL II.

Flexibilizarea muncii și dialogului social prin legislația din 2011. Nevoia de a crește puterea sindicatelor¹

2011: Guvernul austerității sub marca premierului Emil Boc și a președintelui Traian Băsescu rămâne responsabil pentru modificarea Codului Muncii și Legii Dialogului Social în defavoarea lucrătorilor.

Multe din problemele cu legislația muncii vin de dinainte de 2011, de exemplu: pragul minim de **15** angajați pentru constituirea unui sindicat, pragul de **21** de membrii pentru a beneficia de un contract colectiv de muncă, recunoașterea conflictului de muncă doar în cazul în care ține de perioada negocierii contractului colectiv și altele. Păstrarea acestor vestigii legislative, împreună cu dereglementările cadrului legislativ din 2011 favorizează capitalul și dezavantajează angajații sau forța de muncă.

Flexibilizarea muncii promovată de noua legislație de fapt înseamnă precarizarea muncii datorită următoarelor dereglementări:

Cu privire la contractul de muncă

- Eliminarea contractului colectiv de muncă la nivel național.
- Slăbirea contractelor de muncă pe perioadă nedeterminată și adaptarea la nevoile de lucru ale

întreprinderilor care se confruntă, pe termen lung sau scurt, cu schimbări în cerere sau tehnologie.

- Promovarea altor tipuri de contracte de muncă: muncă în acord (piecework), contracte de muncă pe perioadă determinată, angajare sezonieră.
- Contractul colectiv de muncă la nivel de unitate rămâne obligatoriu doar pentru întreprinderile cu cel puțin **21** de angajați, în timp ce, de exemplu în 2015, **95%** din totalul întreprinderilor aveau sub **21** de angajați.
- Negocierea colectivă și efectele contractului colectiv de muncă la nivel de sector de activitate sunt restrânse în noua legislație.
- Se crează mijloace prin care angajatorul poate controla și mai mult timpul petrecut de salariați la locul de muncă. Având în vedere salariile mici și nesiguranța locului de muncă, acceptarea acestor măsuri de către angajați devine mai facilă.

Cu privire la sindicate și organizarea lucrătorilor pentru drepturile muncii

- Reducerea rolului sindicatelor și scăderea importanței negocierii colective și a instituțiilor de dialog social.
- Pragul minim de **15** salariați pentru constituirea unui sindicat rămâne neschimbat față de vechea lege. Această limită este excesivă pentru o economie ce se bazează pe întreprinderi mici și mijlocii cu o medie între **5** și **25** salariați. În 2015, peste **90%** din întreprinderi aveau sub **15** salariați (aproximativ **1.1 milioane** de angajați).
- Participarea sindicatelor în negocierea contractelor colective de muncă este îngreunată prin

¹ Deoarece există deja multe analize despre scăderea puterii sindicatelor în România, un trend care a culminat cu reglementările legislative nefavorabile din 2011, aici ne rezumăm la o prezentare foarte succintă a acestora, accentuând ce ascunde termenul de flexibilizare. Detalii despre acest fenomen se pot citi aici: *Gazeta de Artă Politică: Muncă și sindicate*, iunie 2017, accesibil aici - <http://artapolitica.ro/2017/07/01/gazeta-de-arta-politica-nr-17-munca-si-sindicate/>; *Friedrich Ebert Stiftung: Monitor sindical România, aprilie 2019*, accesibil aici - <https://www.fes.de/index.php?elD=dumpFile&t=f&f=39342&token=c74f2d-2985cd79d439f6boec3a423d1doe5c8948>

creșterea nivelului de reprezentativitate la nivel de unitate. Astfel, pentru a participa la aceste negocieri, un sindicat trebuie să aibă jumătate plus una membri din totalul salariaților dintr-o unitate, pe când vechea lege necesita doar o treime din salariați.

— Este interzisă constituirea unui sindicat prin asocierea pe aceeași ramură sau profesie în unități diferite.

— Se limitează posibilitatea declanșării unui conflict colectiv de muncă.

— Îngreunarea declanșării unei greve prin impunerea condiției de desfășurare mai întâi a unei greve de avertisment.

— Angajații au posibilitate să se reprezinte prin instituția reprezentanților salariaților, dar aceasta, datorită lipsei reglementărilor și neclarității atribuțiilor sale, nu poate înlocui cu adevărat funcția și puterea unui sindicat. Dinamica de putere poate fi și mai mult în dezavantajul angajatului atunci când reprezentantul salariaților face parte din management, resurse umane sau este un apropiat al angajatorului.

— Dialogul social tripartit - cadru instituțional pentru contribuția organizațiilor sindicale și patronale în procesul decizional normativ (Consiliul Economic și Social, Consiliul Național Tripartit) - rămâne în continuare unul formal și lipsit de substanță. Acest fapt este constatat atât de către reprezentanții organizațiilor sindicale, cât și de cele patronale.

Legislația cu privire la dialogul social adoptată în 2011 încalcă Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii, Convenția **ILO nr. 87** privind libertatea sindicală și protecția dreptului sindical, 1948, și Convenția **OIM nr. 98** privind aplicarea principiilor dreptului de organizare și negociere colectivă, 1949, ratificate de România.

— Discuțiile despre modificarea legii dialogului social au început în urmă cu vreo doi ani. După alegerile europarlamentare din 2019, C.N.S. Cartel ALFA, CNSRL-FRĂȚIA, BNS, CSN MERIDIAN și CSDR a readus pe agenda Guvernului și Parlamentului României nevoia de a modifica **Legea nr. 62/2011** a dialogului social, pentru a garanta:

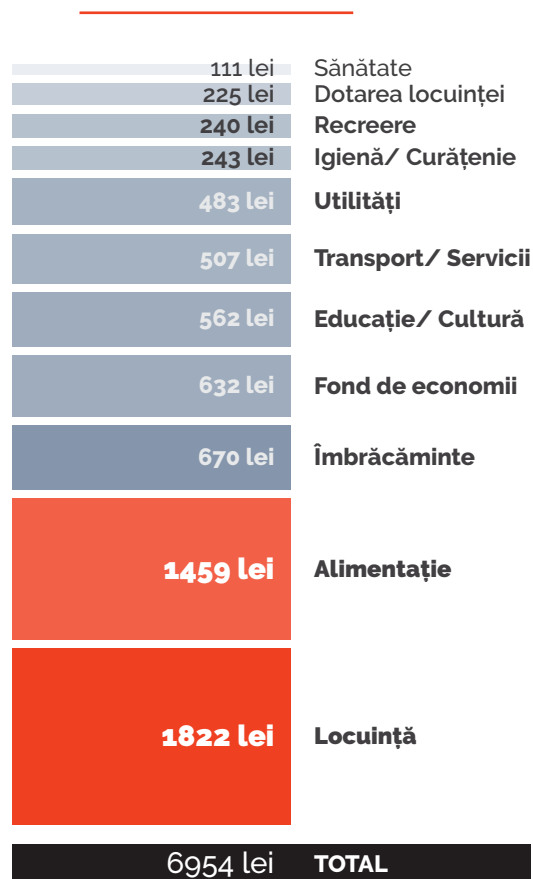
- dreptul de asociere liberă, fără nicio îngrădire sau autorizare prealabilă;
- eliminarea obstacolelor pentru înființarea unui sindicat;
- dreptul de negociere colectivă la toate nivelurile, inclusiv la nivel național;
- reducerea pragurilor de reprezentativitate la nivel de sector;
- dreptul la grevă, ca drept fundamental al lucrătorilor și al organizațiilor lor;
- sancționarea discriminării angajaților pe motive

de apartenență la o organizație sindicală sau de participarea la acțiuni sindicale.

Patronatele nu și-au dat avizul pentru schimbările propuse de proiectul sindicatelor. Drept urmare, legea din 2011 nu a putut fi modificată.

2019 noiembrie: Președintele Klaus Iohannis a întors în Parlament legea privind stabilirea salariului minim pe economie în funcție de coșul lunar de consum. În paralel, noul guvern PNL a decis că va stabili nivelul salariului minim, cerut în repetate rânduri de Comisia Europeană, împreună cu o organizație a investitorilor străini, fără implicarea sindicatelor.

Refuzul decidenților de a lua în considerare cercetarea realizată în 2018 de Syndex România și Institutul pentru Cercetarea Calității Vieții² înseamnă în continuare că ei nu vor să identifice soluții pentru situația în care se află cetățenii României, și anume acea de a cheltui cea mai mare parte a veniturilor lor pe locuire (chirie sau rată, întreținere, utilități, dotare – conform graficului de mai jos), în condițiile în care bugetul unei familii cu doi lucrători care câștigă venitul minim pe economie ajunge doar până la circa 2400 lei.

Actualizat 2019 - sursa FES, Syndex România, ICCV

2 Ștefan Guga, Adina Mihăilescu, Marcel Spatari: *Coșul minim de consum lunar pentru un trai decent pentru populația României*, Friedrich Ebert Stiftung România, septembrie 2018, accesibil aici - <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/bukarest/14759.pdf>; *Comunicat de presă – coșul minim actualizat pentru 2019*, http://www.fes.ro/media/2019_news/comunicat_cos_lunar_trai_decent.pdf

CAPITOLUL III.

Sindicatele și locuirea – exemple internaționale de activism

În urma slăbirii globale a mișcării sindicale, organizațiile se regăsesc în situația de a reduce activitățile mai degrabă doar în jurul negocierilor directe cu angajatorii și guvernele, pe tema relațiilor de muncă. Astfel, condițiile de locuire ale lucrătoarelor și lucrătorilor, teme importante ale activismului sindicalist, au ajuns în cel mai fericit caz marginale. **Istoric, unele organizații au dezvoltat propriul fond locativ**, în timp ce altele au militat pentru dreptul la locuire atât al celor angajați, cât și sub forma unui mesaj social general.

— Spre exemplu, sindicate franceze au demarat în 1867 Societatea cooperativă imobiliară a muncitorilor din Paris, care poate fi considerată strămoșul cooperativelor de locuire¹.

— Mai recent, unele sindicate cipriote în Nicosia de la mijlocul anilor 1980 au demarat câteva proiecte de cooperative de locuire printre care Is-Coop & Türk-Sen, Cooperativa Profesorilor, Cooperativa Polițiștilor, construind un total de **650** de apartamente².

— De altfel, Organizația Internațională a Muncii promovează în continuare ideea de cooperative aplicată inclusiv în domeniul locuirii³.

— Însă poate cel mai faimos exemplu rămâne cel al companiei Neue Haimat deținută de Confederația Sindicală Germană, care a produs **400.000** de locuințe, însă a implodat în 1982 în urma scandalurilor

de corupție. În momentul de vârf, avea o cifră de afaceri echivalentă cu 3 miliarde de Euro în 2019⁴. Tipul de organizare a companiei scăpase de sub controlul direct al membrilor de sindicat și se transformase într-o altă afacere cu imobiliare. Precum descrie reprezentantul pe politici de locuire al sindicatului german ver.di, Neue Haimat e motivul pentru care astăzi organizațiile din Germania sunt reticente la ideea de a construi direct locuințe.

— De notat că în statele și orașele în care administrația a fost dominată de stânga - precum Viena post-belică⁵ (un clasic exemplu, cât și o excepție notabilă pentru statele capitaliste) sau în fostele state socialiste - fondul de locuințe a fost crescut considerabil, chiar dacă nu exclusiv, prin mijloace publice.

Organizațiile internaționale sindicale sau ale muncii susțin dreptul la locuire printr-o serie de luări de poziții și documente.

— În 1961, OIM a emis recomandări privind condițiile de locuire ale persoanelor angajate⁶. Printre altele, se susține o politică de locuire generală care să susțină persoanele în situațiile cele mai grave; ținerea unui cost al locuirii care să fie rezonabil raportat la salarii; și asumarea responsabilității pe această temă de către autoritățile publice.

— Congresul ETUC din mai 2019 a subliniat că

1 <https://www.housinginternational.coop/co-ops/france/>

2 <http://www.cypnet.co.uk/ncyprus/economy/econ10.htm>

3 https://www.ilo.org/empent/Publications/WCMS_311447/lang--en/index.htm

4 <https://www.jacobinmag.com/2019/10/germany-trade-union-dgb-housing-crisis>

5 <https://bit.ly/33aai59>

6 https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEX-PUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:R115

printre prioritățile sale se numără asigurarea unei locuințe decente pentru muncitoare și muncitori⁷.

— Federația Public Services International a recomandat, în cadrul Forumului ONU Habitat din 2018, ca criza globală a locuințelor sociale să fie adresată de urgență⁸.

Campanii și inițiative sindicale recente privind locuirea

— „*The Stamford Organizing Project*”⁹ a demarat în 1998 în orașul Stamford, Connecticut (SUA), în contextul creșterii economice spectaculoase, care a condus la creșterea numărului de locuințe de lux. Zona a devenit una dintre cele mai bogate din SUA, însă personalul din sfera serviciilor de bază (îngrijitoare, șoferi, cameriste ș.a.) avea acces din ce în ce mai dificil la locuire. Campania a fost un efort comun pentru organizarea comunitară a patru sindicate care acopereau șase industrii și tot atâtea grupuri etnice. Prin discuții cu membrii, s-a intrat în contact cu Autoritatea de Locuire din Stamford pentru a preveni demolarea unor locuințe publice, cât și pentru a preveni implementarea unei legi-pilot care prevedea privatizarea locuințelor. Toate acestea prin marșuri, acțiuni și proteste. Un rezultat vital pentru sindicate a fost creșterea organică a angajamentului membrilor în organizații.

— Campania „*Raise The Roof - Homes for All*”¹⁰ a fost inițiată în 2018 în Irlanda. A fost organizată în principal de: Congresul Irlandez al Sindicatelor, Consiliul Național al Femeilor, Uniunea Studenților din Irlanda, Coaliția Națională a Persoanelor fără Adăpost și a Locuirii. Practic, campania a urmărit susținerea unor directive enunțate în octombrie 2018 de către Camera inferioară a Parlamentului Irlandei printr-o moțiune privind locuirea. Camera solicită guvernului următoarele: să declare o criză a locuirii - numărul oficial al persoanelor fără adăpost a crescut de la **3 mii** în 2014 la **10 mii**; să crească masiv fondul de locuințe sociale și accesibile prin bugetarea adecvată; să interzică unele tipuri de evacuare; să organizeze un referendum pentru introducerea dreptului la locuire în constituție. Campania a cuprins și organizarea unui protest cu **12 mii** de persoane în toamna anului 2018, proteste în primăvară în mai multe orașe, iar în mai 2019 s-a organizat un marș pentru locuire în Dublin.

— Cu **1.3 milioane** de membri, UNISON¹¹ este cel mai mare sindicat din Marea Britanie și este sindicatul cu cei mai mulți membri care lucrează în zona locuirii. Recent a publicat o sinteză asupra nevoii de locuire care combină mai multe rapoarte, printre care unul privind forța de muncă din Anglia. Din aceasta reiese că accesul la locuire e printre cele mai mari probleme întâmpinate. Numeroși angajați din sectorul public abia fac față chiriilor de pe piață și sunt practic excluși de la posibilitatea de a deveni proprietari de locuințe. Angajații din zona privată se află în situații similare. UNISON a pregătit un mic instrument de (auto)analiză pentru a evidenția problemele locative: „*Online Housing Affordability Tool*” - un formular online în care îți introduci codul poștal și salariul anual pentru a vedea cât timp ar dura până îți poți cumpăra o locuință. Sindicatul notează că, în ultimii ani, **30 miliarde** de lire au fost investite în sectorul de chirii private și locuințe proprietate privată, și doar un număr infim de noi locuințe sociale. UNISON susține un program național de locuire prin care să se obțină locuințe sociale și accesibile, iar prin accesibile au în vedere persoanele cu cele mai mici venituri, nu prețurile pieței. De asemenea, se opune continuării privatizării locuințelor publice.

— Unione Sindicale di Base din Italia este înființată în 2010 prin contopirea a două sindicate mai vechi. Printre grupurile sale de lucru se numără și *Asociația Chiriașilor și Locatarilor* (Associazioni Inquilini e Abitanti)¹². Grupul este foarte activ. Membrii organizează opoziție la evacuări, analize ale politicilor de locuire, indicații privind varii situații dificile precum întârzierea plății ipotecii, cât și luări de poziții publice.

7 <https://www.etuc.org/en/publication/etuc-action-programme-2019-2023>

8 <https://www.2030spotlight.org/en/book/605/chapter/ii11-towards-new-urban-agenda>

9 <https://www.thenation.com/article/building-community-unions/>

10 <https://www.raisetherooft.ie/>

11 <https://www.unison.org.uk/at-work/community/key-issues/housing/>

12 <https://asia.usb.it/>

CAPITOLUL IV.

”Locuința este de fapt prioritatea numărul unu.” Interviuri cu lideri sindicali

Cercetarea militantă întreprinsă de BLOCUL pentru LOCUIRE în cadrul proiectului **”Action against Labor Exploitation and Housing Deprivation”** finanțat de *Fundația Rosa Luxemburg* a cuprins și realizarea de interviuri cu lideri sindicali. Acest demers a avut ca scop, pe de o parte, colectarea de date privind perspectiva acestora despre relația dintre muncă și locuire și, pe de altă parte, fundamentarea unei viitoare colaborări între organizațiile sindicale abordate și organizațiile pentru justiție locative, membre ale BLOCULUI pentru LOCUIRE.

Metodologie

Interviurile semi-structurate le-am realizat în București, Cluj și Timișoara pe baza unei grile de interviu prin care am urmărit obținerea de informații cu privire la activitatea sindicală a liderului, la prioritățile și succesele sindicatului, dar și la situația locativă a membrilor și la perspectiva asupra implicării sindicale și a rolului sindicatelor în problemele de locuire.

Datorită cadrului semi-structurat, la întâlniri am obținut o varietate de alte date și opinii, pe care le-am prelucrat prin analiză tematică, identificând astfel elementele comune din discursuri, diferențele dintre ele, precum și conexiunile între temele rezultate.

Am realizat **15** interviuri cu lideri de la nivel sindical, de federație și confederație (filială și nivel central) din domeniile: învățământ universitar, preuniversitar, telecomunicații, IT, HORECA, comerț, servicii, salubritate, sănătate, transport urban și feroviar.

Am transcris și codat tematic interviurile, o parte dintre teme fiind definite pe baza grilei de interviu, iar al-

tele reieșind în urma examinării informațiilor obținute.

Pe lângă acestea, pentru stabilirea contactului cu sindicatele și dezvoltarea unor propuneri și agende comune, membrele Blocului au organizat o dezbatere publică la București, precum și două discuții de grup cu lideri sindicali, în București și Cluj.

Rezultate

Temele, dezvoltate pe baza recurențelor din discursul sindicalistilor intervievați, grupează poziții ale acestora cu privire la subiecte socio-politice, precum: forța de muncă, politica salarială, rolul statului în economie, privatizările și impactul lor, transformarea muncii sindicale în post-socialism, reflecții asupra relației dintre muncă și locuire și transformarea politicilor de locuire în anii 1990.

”Statul român le protejează mai mult pe multinaționale.” Perspective sindicale asupra rolului statului

În discursul liderilor sindicali intervievați un subiect recurent a fost reflecția cu privire la consecințele privatizării economiei românești și cum acest proces a creat teren mai întâi pentru capitalul autohton, și apoi pentru cel străin și pentru multinaționale, care au găsit în această țară o forță de muncă ieftină:

”Privatizarea în comerț n-a fost o privatizare normală; de fapt cam nimic în România nu s-a privatizat normal. Privatizarea s-a făcut pentru spațiile comerciale pe care le dețineau companiile locale atunci. (...) Majoritatea spațiilor comerciale din oraș erau foarte interesante pentru politicieni, cât și pentru niște fonduri de investiții. Majoritatea au fost date la medici,

politicieni, milițieni și alți oameni care aveau la momentul ăla ceva bani. (...)

Acolo unde directorii care au preluat prin MEBO niște companii au fost cât de cât oameni, au așteptat ca oamenii să iasă la pensie, adică să-și păstreze un loc de muncă și le-au dat cât de cât niște salarii corecte. (...) Acolo unde au fost jigodii, de unde au fost - „frații noștri, facem împreună, punem toți bani” - pe urmă au început la orice abatere să ia acțiunile, până au realizat pachetele majoritare și i-au dat pe toți afară. (...) Asta-i viața. Iar MEBO a fost adus de syndicate în România; era o metodă englezească de privatizare, am susținut-o total și apoi a fost tot în favoarea câtorva jigodii.” **(comert)**

„Acelorași oameni li se datorează și răul din trecut, și răul de acum. Ei au făcut și privatizarea, erau directori pe vremuri. Privatizarea prin acțiuni a însemnat că toți muncitorii puteau să cumpere acțiuni, dar cine avea bani? Directorii își dădeau prime în fiecare lună și cumpărau tot mai multe acțiuni. Muncitorii cei mulți au tot strâns cu cureaua, mai ales în anii 1980, ca să fie mai bine mai târziu, și apoi după 1990 tot acest efort a ajuns în buzunarele directorilor care au privatizat. S-a furat enorm din economia națională. A fost ușor directorilor de atunci, de dinainte de 1989, să se facă proprietari practic fără să facă nimic, și mai mult, să lase întreprinderile să falimenteze. În spatele politicianilor sunt oamenii cu interesul de a-și crește averile. Printre ele multinaționale. Ei dictează de fapt. Companiile din străinătate au interesul ca România să nu aibă infrastructură dezvoltată și să rămână o țară a forței de muncă ieftină.” **(confederație sindicală, filială)**

Modelul economic de atragere a companiilor multinaționale cu orice preț creează, în opinia mai multor lideri, un echilibru fragil și instabil bazat pe salarii mici și forță de muncă slab calificată:

„Noi suntem dependenți de multinaționale și se va vedea dependența asta, acum nimeni n-o vede. Acum totu-i gros, totul merge brici, avem șomaj de 1%, să fim sănătoși. Dar dacă unul dinăștia mâine pleacă, unul dinăștia mari din oraș pleacă, jale! Pentru că pe piramidă depind familii foarte multe de câte o multinațională de asta.” **(I.T.)**

„Statul român nu protejează cetățenii în nici în domeniul, nici la salarii, nici la locuințe, nici la sănătate. Statul român le protejează mai mult pe multinaționale. Cel puțin din 2008-2009 încolo. Și multinaționalele se supără dacă guvernul crește salariul minim și amenință că pleacă.” **(confederație sindicală, filială)**

Pentru întreținerea acestui model economic, politi-

ca salarială a statului român a devenit politica multinaționalelor, exemplificată de intervievați prin impozitarea cu cotă unică, nivelul ridicat de impozitare a muncii, trecerea contribuțiilor de la angajator la angajat, precum și prin toate efectele nefaste ale eliminării contractului de muncă la nivel național și ale schimbării Legii dialogului social și a Codului Muncii.

„Dați-mi exemplul unei țări care zbârnâie economic și unde impozitarea e egală. Eu nu știu niciunul. Dar numai în țările din lumea a 17a, că am ieșit și dintr-a treia, suntem într-a patra, sunt lucrurile astea. Unde nu contribuie la cheltuielile generale decât în primul rând angajații, că majoritatea celor care obțin venituri foarte mari nu plătesc nimic.” **(comert)**

„Mă și întrebam, de ce participă și guvernul (la negocieri)? Adică ar putea să participe ca și angajator, este printre cei mai mari angajatori în România. Dar el participă ca Guvern și asta este o problemă pentru noi atunci când îi susține pe angajatori, pe patroni.” **(confederație sindicală, filială)**

Astfel, statul este văzut fie ca neimplicându-se suficient în reglementarea pieței (prin garantarea drepturilor socio-economice, prin redistribuția resurselor, prin întreținerea infrastructurii și a serviciilor publice sau, de exemplu, prin controlul sistemului bancar), fie contribuind și fiind complice la falimentarea și/sau degradarea industriei și a serviciilor, în avantajul actorilor privați.

„Statul nu trebuie doar să colecteze taxe și impozite. Trebuie să le gestioneze în interesul populației. Prea ușor ne-au învățat cu explicația asta, de ce nu avem sănătate, de ce nu avem educație școlară bună, de ce nu avem drumuri bune, de ce nu avem locuințe sociale, la toate ni se spune că pentru că nu sunt bani. Ceea ce este fals. Sunt bani. Dar întrebarea este ce faci cu ei, unde îi investești, în favoarea cui?” **(confederație sindicală, filială)**

„(I)nteresul a fost să nu achiziționăm pentru că achiziția de material rulant ar fi însemnat ca operatorul de stat să beneficieze 80% de el, iar operatorul privat 20%. Și atunci interesul a fost să-l țină sub papuc pe operatorul de stat și să-i scadă din putere. Neavând material rulant, de la an scade și cota de piață. Și atunci se face un transfer către operatorii privați ai serviciului public de călători.” **(sistemul feroviar)**

Există un consens în rândul liderilor intervievați, conform căruia forța de muncă tânără este insuficientă, fiind demotivată de salariile mici, precum și de condițiile precare de lucru și de instabilitatea locurilor de muncă.

Această părere se regăsește cu precădere în discurs-

sul sindicaliştilor din servicii și utilități publice, precum și din transportul urban și feroviar.

"Problema este că nu vin tineri. Cei care sunt, media de vârstă e **50** de ani. Deci nu vin tineri pentru că nu e o muncă ușoară, nu e atractiv salariul. Anul trecut mi-au murit 2 salariați opăriți. Deci riscul și pericolul în lucrul cu instalații de peste 35 de ani, învechite și nereparate..." **(servicii și utilități publice)**

"Plus că foarte mulți vin, sunt atrași de această meserie, fac școala, stau un an de zile și pleacă; preferă să meargă șofer pe tir în afară, câștigă mai mult." **(sistemul feroviar)**

Muncitorii din salubritate, pe lângă faptul că au venituri foarte mici, sunt și stigmatizați, atât ei cât și munca lor. În pofda puterii lor teoretice de negociere (să ne imaginăm ce ar însemna pentru oraș ca această activitate să se oprească timp de o săptămână), desconsiderarea față de aceștia ca lucrători este însoțită de excluderea lor de la redistribuția creșterii economice a orașului și a sectorului imobiliar, deși odată cu aceasta crește și volumul de muncă :

"Se tot construiesc căși și blocuri noi în Cluj, printre cele vechi, astfel încât pentru angajați crește volumul de lucru de la an la an; ei trebuie să ia gunoiul din toată zona, deci și de la casele noi. Însă salariile lor nu cresc, chiar dacă taxele respective nou plătite intră la firmă. Și nu se angajează oameni în plus. Eu sunt gunoier al orașului de **21** de ani și în 2010 primăria m-a mutat printre gunoaie (la Pata Rât)." (salubritate)

Insuficiența, demotivarea, precaritatea și lipsa puterii de negociere a lucrătorilor, precum și dificultatea de atragere a personalului tânăr au fost accentuate de schimbările legislative din 2011, adoptate la presiunea Consiliului Investitorilor Străini.

„În 2011, când s-a schimbat Codul Muncii, astfel încât a devenit codul angajatorului. Și s-a făcut Legea dialogului social. A devenit mai ușor pentru angajator să concedieze angajații. Constituirea de sindicate a devenit mult mai dificilă, chiar imposibilă în cele mai multe cazuri." **(confederație sindicală, filială)**

"Ne-am luptat pentru contract la nivel de sector de activitate și din 2011 ne-a terminat." **(servicii și utilități publice)**

"Pe piața muncii, datorită intervențiilor Consiliului Investitorilor Străini și a Camerei de Comerț Americane, motivată de necesitatea de a avea investiții străine în România care să dezvolte economic țara, s-a făcut o dereglementare în 2011 fundamentală. Practic am fost prima țară din UE care a aplicat toate **5** măsuri de austeritate din perioada respectivă. (...) Consecințele cad în cascadă." **(confederație sindicală)**

"Era legea meșterului Manole." Despre rolul politic al sindicatelor

În contextul acestei distrugerii din ultimii treizeci de ani a statului social, cum este văzută de lideri transformarea, pe de o parte, a muncii sindicale și, pe de altă parte, a rolului sindicatelor în societate?

Printre noile provocări ale muncii sindicale aduse în discuție de intervievați s-au numărat cooptarea și pacificarea luptei sindicale prin proiectele din fonduri europene, campaniile de compromitere a liderilor sindicali, lipsa de resurse și de putere a sindicatelor, raportarea ierarhică în structurile sindicale și pasivitatea membrilor, precum și fragmentarea mișcării sindicale.

„Și tot așa, au venit din afară să ne spună ce înseamnă munca sindicală. Și ne-au spus că nu este bine să avem un singur sindicat, trebuie să ne împărțim pe blocuri. Să ne diversificăm. Dar de ce, întreb eu? Nu avem cu toții același obiectiv de luptă, adică binele lucrătorului?" **(confederație sindicală, filială)**

În plus, dificultatea și teama de sindicalizare în mediul privat și politica anti-sindicală a companiilor private contribuie la adâncirea discrepanțelor dintre sistemul privat și cel public, alimentând disensiune și desolidarizare între cele două categorii de lucrători.

"Era legea meșterului Manole. Noi mergeam în alt județ, construiam acolo un sindicat, între timp ăla din urmă se demola, întrucât nu funcționa principiul bulgărelui de zăpadă. (...) Și aveam într-un magazin doi colegi de magazin, singurii angajați de acolo, amândoi se înscriseră în sindicat, dar niciunul nu-i spusese celuilalt de frică să nu-l spună patronului, să-l dea afară." **(comerț)**

"La stat au mai mult drepturi decât obligații că de fapt un contract colectiv de muncă înseamnă și drepturi și obligații. La stat uneori mă întreb care sunt obligațiile unora, că te sperii." **(comerț)**

"Suntem prost plătiți. Suntem mulți care avem rate, credite. E grea mobilizarea. Oamenii se tem. Romii se tem de acțiune. „Hai să amenințăm cu demisia” ar fi o posibilitate, dar se tem." **(salubritate, serviciu concesionat)**

Mai departe, viziunea liderilor asupra rolului politic al sindicatelor este exemplificată cel mai elocvent prin felul în care aceștia privesc negocierile sindicale cu autoritățile și angajatorii. Perspectiva ce reiese din interviuri este una cu precădere neconfrunțională, ce decurge din asimilarea activității sindicale cu ideea de dialog social, care presupune existența în procesul de negociere a unor părți egale, cu interese și beneficii similare.

"(...) Salariul minim pe economie garantat în plată (...) obligă calcularea unui nivel care să arate că munca, conform declarației de la Philadelphia este partener cu deținătorul de capital, nu este marfă, că de aici apar politicile care derapează, care consideră munca marfă, nu partener în dezvoltarea economică." **(confederație sindicală)**

"Atât lucrătorii, cât și sindicatele trăiesc din întreprinderi. Deci scopul nostru nu este să facem rău întreprinderii, ci să convingem angajatorii că trebuie să facă în așa fel încât să fie bine și lucrătorilor, nu doar lor." **(confederație sindicală, filială)**

"Se pupă sindicatul cu conducerea! Nu e bine! Imediat au sărit ăștia. Măi. Este colegul nostru în primul rând. Și dacă eu îl văd ca pe colegul meu și ca prietenul meu, îmi este mult mai ușor să negociez cu el. Dacă mă duc pe picior de război, așa încrâncenată, mie mi se face rău. Eu nu pot." **(învățăământ universitar)**

"Adică nu putem să dăm noi legi. Și noi trebuie să le respectăm pe alea care sunt. Noi putem să facem lobby, putem să prezentăm proiecte, putem să dăm o îmbunătățire (...), dar noi nu putem să ne batem, noi sau alte sindicate, cu angajatorii noștri neavând în spate o lege care să fie cât de cât, să te ajute." **(I.T.)**

"Unii acuză (...) că nu ieșim în stradă, nu facem meeting-uri, nu facem proteste. Noi am găsit calea dialogului, discutăm." **(învățăământ universitar)**

"Bineînțeles, prima dată banul, salariul." Despre agenda sindicală

Atât reflecțiile asupra transformării muncii sindicale în post-socialism, cât și această viziune neconfuntable cu privire la rolul sindicatului în relație cu statul și cu angajatorii au implicații directe asupra felului în care liderii sindicali se raportează în prezent la problematica locuirii lucrătorilor.

Deși, după cum vom vedea în următoarea secțiune, liderii sindicali recunosc meritul implicării sindicatelor în politica de locuire din perioada socialistă, rolul pe care aceștia îl atribuie sindicatelor în prezent este aproape exclusiv legat de relațiile de muncă, în particular de nivelul de salarizare și de condițiile de lucru. Prin urmare, reflecțiile celor intervievați cu privire la luptele, reușitele și nereușitele sindicatului sunt restrânse la acest cadru:

"Bineînțeles, prima dată banul, salariul. Cu asta se începea de fiecare dată, asta era marea polemică. Dar bineînțeles și pe partea de facilitări din zona socială." **(telecomunicații)**

"Am avut, și victorii locale, și victorii prin Federație, pe

care o sprijinim toți și suntem alături de președintele care duce bătăliile. Victoriile au fost legate mai ales de salarizare și de recunoașterea unor sporuri." **(învățăământ universitar)**

"În noi cel mai mult am luptat pentru protecția socială. Sincer vă zic că ăla-i cel mai mare câștig al nostru, deși nu e palpabil on a daily basis." **(I.T.)**

"Deci pe nivel salarial nu suntem, acolo unde avem sindicate, pe primele locuri; nu suntem nici pe ultimul; suntem undeva în plutonul fruntaș să spunem. Dar în schimb condițiile de la locul de muncă, modul în care este tratat angajatul, drepturile lui reale dintr-un contract individual și colectiv de muncă sunt respectate." **(comerț)**

Parte din explicația pentru această perspectivă este tocmai viziunea asupra legăturii sindicatelor cu politicul, deci asupra rolului politic al acestora (ceea ce observăm și în secțiunea anterioară).

"Dacă am promova locuințe sociale, ar spune lumea că facem politică. Și sindicatele nu au voie să facă politică. (...) Noi ne ocupăm de relația de muncă. Nu de relații sociale." **(confederație sindicală, filială)**

"Știi ce nu îmi place, când (se) merge la proteste... am fost de exemplu la București, când a fost cu transferul taxelor. Dar în momentul când ei au intrat la guvern să negocieze, au urcat la tribună tot felul de lătrători care au abordat politic. Deci pur și simplu făcea campanie politică. Eu în momentul acela mi-am luat oamenii și am zis, eu nu mai stau. Nu suport. Sindicatele nu fac politică." **(învățăământ universitar)**

"Totul s-a șters cu buretele." Despre rolul istoric al sindicatelor

Având în vedere că în perioada socialistă sindicatele erau un actor important în implementarea politicii de locuire, reiese o apreciere pozitivă printre cei intervievați - atât din perspectivă istorică, cât și ca istorie personală și de familie - asupra rolului sindicatelor în intermedierea accesului la locuință, ca element fundamental în reproducerea socială a forței de muncă.

"Și eu am beneficiat în tinerețe, am stat într-un cămin de nefamiliști, după care am primit o locuință de serviciu. Era o tradiție pentru ceferiști". **(sistemul feroviar)**

"În trecut, sindicatul reprezenta organizația care își dădea avizul pe ce înseamnă locuința în toate domeniile de activitate. Eu cred că era un lucru bun." **(sănătate)**

"Mă deranjează că mulți nu recunosc ce a fost bun în trecut; desigur au fost și lucruri rele, dar ce era bun ar trebui recunoscut. Totul s-a șters cu buretele. Oame-

nii care și-au cumpărat locuințele după 1990, au uitat că de la stat au primit locuința aceea." **(confederație sindicală, filială)**

"Până în 1994 era un acord între Federație și Consiliul Local prin care se depunea cerere pentru a putea primi locuințe, practica normală de până atunci." **(învățământ preuniversitar)**

"La începutul anilor 1990, până în aproximativ 1994, încă se redistribuiau locuințe personalului din sănătate. Se repartizau **1-2** apartamente pe unitate sanitară. Federația făcea parte din comisia de atribuire a locuințelor. În momentul de față locuințele de serviciu nu acoperă necesarul." **(sănătate)**

Prin urmare, sindicalistii spun că nu trebuie să uităm că existau în trecut și alte modele de abordare a nevoii de locuire a lucrătorilor:

„Înainte de 1990 aveai un loc de muncă, aveai o locuință, la început poate într-un cămin muncitoresc, dar apoi ai primit un apartament la bloc. Așa a început, cu construirea unei fabrici sau unui combinat, și s-au făcut și locuințe pentru muncitori, altfel nu se putea. Acest model nu l-au inventat românii și nu l-au inventat pe vremea socialismului." **(confederație sindicală, filială)**

În acest context, așteptările din prezent ale lucrătorilor ca sindicatul să adreseze nevoile lor de bază, ca în perioada socialistă, sunt criticate de lideri nu neapărat în sensul că sindicatele nu ar trebui să se implice, ci din perspectiva faptului că acestea nu mai au resursele și puterea pe care le aveau odată.

"Tu ca sindicat ce poți să faci? Eu ca sindicat pot să vin în ajutorul lui să negociez un contract, o primă când pleacă în concediu, un bilet gratuit la mare, la munte, la copiii cu probleme ai angajaților, să-i dau un ajutor când pleacă la pensie, să aibă din ce trăi până îi vine pensia. Dar în rest mare lucru nu poți să faci, cotizația e foarte mică. Ce să faci mai repede? Trebuie să te și întreții." **(servicii și utilități publice)**

„Statul nu contribuie cu nimic la activitatea sindicatelor. Întregul fond al sindicatului se face din cotizații." **(învățământ preuniversitar)**

"Tu știi câți oameni sunt bolnavi în universitate?"
Conștientizarea importanței locuirii

Deschiderea față de tema locuirii lucrătorilor este în mod firesc legată de modul în care liderii evaluează situația celor din propriul sector de activitate, recunoscând condițiile de locuire ca strâns legate de sănătatea fizică și psihică a acestora.

"Cum te poți spăla, cum te poți odihni după o zi sau după o noapte de muncă de colectare a gunoaielor,

dacă locuiești în condițiile care sunt în Pata Rât, mulți fără apă, fără curent, cu foarte multe persoane în spații foarte mici?" **(salubritate)**

"Au murit pe capete niște oameni atunci când au fost marile probleme de crize și au aflat că urmează să fie dați afară sau urmează să li se micșoreze salariul. Din păcate s-a ajuns acolo. Și tot din cauză că nu își putea plăti omul, zic eu, niște rate. Locuința este de fapt prioritatea numărul unu." **(telecomunicații)**

"Să știi că de aici pornind, de la locuință, putem vorbi și despre nivelul de sănătate al salariaților. Tu știi câți oameni sunt bolnavi în universitate?" **(sistem universitar)**

Însă implicarea sindicatelor în domeniul locuirii este văzută, în pofida conștientizării problemelor grave de locuire ale lucrătorilor, ca o chestiune de domeniul trecutului și tocmai această lipsă de perspectivă trebuie schimbată, în condițiile îmbătrânirii galopante atât a forței de muncă, cât și a mediului sindical.

"De la salariu vin toate." Problema locuirii ca o problemă a veniturilor

Deși fragmentele de mai sus arată că liderii sindicali conștientizează problema locuirii lucrătorilor, precaritatea locativă este aproape exclusiv legată de către aceștia de veniturile foarte mici, și nu de costurile mari ale locuirii.

„La categoria umor negru, așteaptă să le moară părinții. Îmi spuneți, din 1200 de lei pe lună, doi angajați - unul casier, unul lucrător comercial - ce planuri de viitor vizavi de locuință își pot face? Ce locuință ar putea lua cu chirie?" **(comerț)**

"(...) De la salariu vin toate, că lucrurile se leagă între ele. Un tânăr care are un salariu mai mare poate să își permită programul cu prima locuință. Deci are credibilitate la bancă, primește și credit și este ajutat. Dar dacă salariul este mic, nu primește împrumutul." **(învățământ universitar)**

"În data de, vine rata pentru casă. Pe lângă ratele pentru casă sunt utilitățile, care au crescut exponențial în ultima perioadă. Și salariile au cam rămas pe loc, deși ei zic că le-au mărit. Practic, în buzunar, nu rămâi cu nimic, datorită creșterii dobânzilor la rate, prețului combustibilului, prețului mâncării și utilităților." **(învățământ universitar)**

"În HORECA sunt peste sute de persoane care au avut probleme de retrocedare, de stat în locuințe insalubre, de trăit mult mai greu decât trăiește un om sărac. Pentru că costurile în familie sunt mult mai mari decât cât muncesc și câștigă ei." **(HORECA)**

Această perspectivă este un al doilea element pe

care ne propunem să îl schimbăm împreună. Astfel, readucerea pe agenda sindicală a temei locuirii ar însemna nu doar recunoașterea, în context românesc și internațional, a importanței istorice a sindicatelor în lupta pentru justiție locativă, ci și deconstruirea ideii că rolul sindicatelor este exclusiv legat de nivelul de salarizare și de condițiile de muncă. În acest sens, Alianța pentru muncă și locuire pe care o propunem aduce în discuție posibilitățile unei lupte comune pentru întărirea statului social și al serviciilor publice, printre care locuirea este un element esențial.

"Parteneriat public-privat - și mai tare." Răspunsuri la criza locuirii

Din interviuri reiese o discrepanță între recunoașterea amplorii problemelor locative și imaginarea de posibile soluții la acestea, care sunt văzute mai degrabă tot prin intermediul pieței imobiliare și de credite, și mai puțin prin restabilirea rolului social al statului.

În acest context, cercetările BLOCULUI pentru LOCUIRE¹ pot contribui la o mai bună înțelegere a piețelor imobiliare și de credite, a mecanismelor de exploatare pe care le presupun, sprijinind astfel sindicatele să își imagineze altfel de soluții la criza locuirii, în afara pieței și în afara profitului privat.

„Dacă până la un anumit nivel al veniturilor unei familii care vrea să acceseze o locuință statul român ar prelua dobânzile, nu spun să-i dea gratis... încă nu avem o economie care să poată suporta lucrul ăsta. Dar să suporte dobânzile și fiind un singur negociator de dobânzi pe piață, atunci dobânzile ar fi rezonabile.” **(comerț)**

„Cred că pentru tineri în perioada studiilor sau, mă rog, o anumită perioadă, ar trebui subvenționată (chiria). Ideal, asta ar fi să fie subvenționată de către stat pentru familiile tinere care-și încep viața de cuplu. (...) Deci după părerea mea, viitorul va fi chiria. Chiria pentru că nu, oamenii nu vor mai avea... dacă cresc proprietățile, creditele etc. (...) (Chiria) de stat sau privată sau un parteneriat public-privat - și mai tare. Pentru că statul nu-și permite să construiască, și atunci în parteneriat public-privat.” **(învățământ universitar)**

„Eu ideal aș zice (...) asta cu subvenția de la stat că este cu impactul cel mai ok pentru om, în situația acelei familii care e motivată să aibă un suport. Dacă trebuie să aleg strict între a da o chirie și a avea locuința ta, normal că cea cu rată la banca ta.” **(telecomunicații)**

Chiar dacă soluțiile la problema locativă a lucrătorilor sunt imaginate cu preponderență prin intermediul pieței, odată restrânsă discuția la necesitatea dezvoltării de locuințe publice și ghidând discursul despre locuire ca serviciu public, liderii intervievați caută modalități și argumente pentru a introduce locuirea în structurile de negociere din care sindicatele fac parte:

„Deocamdată, problema locuirii nu se conștientizează ca problemă. Dar dacă s-ar face ceva în sensul acesta, de a se crea locuințe de serviciu, ar fi foarte bine pentru mulți tineri din învățământ. Ar fi avantaje și pentru comunitate, și personal la fiecare desigur. ... Școlile sunt în administrarea consiliului local, și multe dintre ele au internate care nu se mai folosesc pentru elevi. De ce nu s-ar putea amenaja pentru tineri profesori ca locuințe de serviciu?” **(învățământ preuniversitar)**

„Ar fi bine să știm cum se întâmplă în alte țări cu sindicatele, cum îți introduc în negocieri de exemplu și locuirea. Ar trebui făcută conexiunea între angajator, guvernul (central sau local) care construiește locuința socială, și lucrători. Astfel încât să fie clar cum câștigă fiecare din asta și cum contribuie. De exemplu angajatorii ar putea să deconteze chiria.” **(confederația sindicală, filială)**

„Un program de locuințe publice ar putea contribui la frânarea migrației către vest a personalului medical.” **(sănătate)**

De altfel, **de-a lungul discuțiilor noastre s-au creat situații în care liderii sindicali au fost deschiși să se gândească la măsuri locative de reducere a costurilor locuirii, complementare la măsurile salariale:**

„Foarte mult timp politica salarială a fost de așa natură încât să îi țină pe muncitorii români în mizerie. Nici să nu moară, dar nici să nu trăiască. Acum s-a modificat această politică, s-a dat măriri de salarii. Au crescut salariile, dar s-au scumpit toate, deci puterea de cumpărare a rămas aceeași sau chiar mai mică. Ar trebui ca prețurile să fie ținute sub control. Dacă ar fi locuințe sociale, atunci astea ar reduce costul locuințelor de pe piață. Contraponderea costurilor locuirii, în permanentă creștere, prin locuințe sociale de stat ar putea fi o soluție.” **(confederație sindicală, filială)**

„Trebuie prezentat (campania pentru locuire publică) - uite, facem locuințe de stat, dar după-aia o să aveți salariați care să vină pe lângă întreprinderile voastre, că locuințele de stat le construim în zonele unde aveți investiții. Deci să antrenezi cât mai multă lume, arătând avantajul, pentru că fiecare privește prin avantajul lui direct. Dacă o faci social, îi intere-

1 De exemplu, ultimele noastre publicații <https://blocul-pentrulocuire.ro/category/publicatii/> și o analiză a proceselor prin care locuințele devin tranzacționate pe piețele financiare <https://housingnotprofit.org/wp-content/uploads/2019/08/Housing-Financialization.pdf>

sează mai puțin, dar dacă îi spui - e și social, deci ce ne interesează pe noi sindicatele, dar îți rezolvăm și ție problema de forță de muncă pentru piața muncii din zona respectivă, poate deveni mult mai interesat."

(confederație sindicală)

**"Discuții peste discuții și nu se întâmplă nimic."
Obstacole în introducerea locuirii pe agenda
sindicatelor**

După cum am văzut în secțiunile anterioare, explicațiile pentru neabordarea de către sindicate a problemelor locative le găsim în viziunea cu privire la rolul (ne)politic al acestora, precum și în reprezentarea locuirii, ca și a celorlalte aspecte extra-industriale ale unei vieți decente pentru lucrători, ca exclusiv legate de nivelul salarizării. Dar ce explicații directe oferă liderii pentru lipsa discuțiilor pe această temă în cadrul structurilor sindicale?

În transportul feroviar și urban, precum și în sectorul mai larg al serviciilor și utilităților publice, un argument recurent a fost lipsa solicitărilor din partea lucrătorilor, pe fondul preponderenței unei forțe de muncă îmbătrânite.

„Știți de ce nu sunt (solicitări de locuințe)? Pentru că la noi forța de muncă în sistem e foarte îmbătrânită. Ca o medie e între **40** și **50** de ani. Foarte puțini tineri au venit și au intrat în rândurile feroviarilor.” **(transport feroviar)**

"La nivel de federație nu (există discuții despre locuire), pentru că ți-am zis, numărul de salariați este în scădere, iar media de vârstă în servicii e de **50** de ani. Nu mai găsim lucrători.” **(servicii și utilități publice)**

Un alt set de explicații oferit de lideri ține de lipsa puterii financiare a angajatorului (fie companie de stat sau autoritate locală) de a construi și a oferi lucrătorilor astfel de servicii:

"N-are putere financiară să mai construiască ansambluri de locuințe, cu toate că terenuri deținem; am putea să construim masiv. Chiar în București avem terenuri în zona Cotroceni, Chitila, Bucureștii Noi.” **(transport feroviar)**

"Uite eu o adresez primăriei și îmi zice că are un deficit de **500 de milioane**. Eu asta i-am rugat, măcar niște containere din-astea care se poartă acum, care au toate dotările, să facă ceva pentru tineri. Da, găsiți bani și vă dăm spațiu unde să le montați.” **(servicii și utilități publice)**

Un al treilea tip de explicație privește relațiile din cadrul structurii sindicale, în speță raportarea membrilor față de conducere și așteptările acestora la rezolvări imediate, în condițiile slăbirii puternice a in-

fluenței sindicatelor în societate, precum și a degradării condițiilor de muncă și salarizare:

„La mine e efectiv dramatic. Ce să-i spun eu membrului meu de sindicat, că face sindicatul propunere să aibă cândva să locuiască în mod decent? (...) Dacă sindicatele ar milita pentru o construcție corectă a dreptului la locuire în România și ce ar trebui să facă statul șamd, membrii noștri care o duc greu astăzi văd o problemă care se va rezolva undeva în viitorul îndepărtat, care nu-i privește pe ei.” **(comerț)**

"De obicei sunt discuții interminabile. Discuții peste discuții și nu se întâmplă nimic. Și noi trebuie să ne întoarcem la membrii de sindicat să spunem că nu am obținut nimic. Nu este de mirare că oamenii nu mai au încredere în sindicate. De asta vă spun, dacă ar fi să ne apucăm de tema locuirii, ar trebui să gândim ceva despre care presupunem că în viitorul apropiat am putea obține ceva.” **(confederație sindicală, filială)**

**"Eu zic că nu avem voie să ajungem chiar așa."
Potențialul lărgirii agendei sindicale**

În contextul expus mai sus, lărgirea agendei reprezintă o provocare de viziune pentru sindicate. Tema locuirii poate avea un potențial mare de mobilizare și de sindicalizare a lucrătorilor, mai ales a celor precarizați, demotivați și dezamăgiți. În mod special, tema locuirii poate fi un instrument de atragere a lucrătorilor tineri atât pe piața muncii, cât și în sindicate, recunoscând că ei au o altă situație locativă decât au avut părinții sau bunicii lor:

„Probabil că cei peste 40-50 de ani nu au probleme prea mari de locuire. Pentru că ei sau părinții lor au avut locuințe dinainte de 1990. Dar cei născuți după 1989 sigur au mari probleme să aibă bani suficienți pentru chirie sau pentru credit bancar.” **(confederație sindicală)**

"Media de vârstă este cam în zona mea, adică undeva la **40-50** de ani sunt mulți angajați. Avem în curând pensionări. Având în vedere că se vor mai face angajări, am vrea să venim cât se poate de mult până undeva la **30** de ani. Vorbind de aceste categorii de vârstă, automat vom avea pe viitor posibile probleme cu cum vom locui fiecare, mai ales în capitală. Pentru că acolo vine, se angajează omul și trebuie să își permită o chirie sau să își cumpere o locuință.” **(telecomunicații)**

Poate cel mai important, tema locuirii pe agenda sindicală ar însemna reafirmarea rolului profund politic al sindicatelor, acela de contracarare a politicilor neolibérale și de creare a unei alternative discursive la această paradigmă economică, în care consecințele

distrugerii statului social sunt transformate în stigmă, vină, eșec și responsabilitate individuale.

„Eu văd și în media. Când vezi cum stă omul cu canapeaua scoasă afară și printre cartoane. Să mă ierte Dumnezeu, nu suntem în S.U.A. Țsta e prețul economiei până la urmă. Dar aici eu zic că nu avem voie să ajungem chiar așa.” **(telecomunicații)**

CAPITOLUL V.

Tendințe ale problemelor locative în rândurile angajaților – câteva concluzii extrase din chestionarul online

În cadrul cercetării noastre militante, am inițiat un sondaj pentru a cartografia condițiile locative ale membrilor din mediul sindical românesc. În acest stadiu incipient, am obținut răspunsuri din învățământul preuniversitar (**113**) și din salubritate (**27**), din județul Cluj. Prin urmare observațiile de aici se vor rezuma la aceste date. În mediul preuniversitar sindicatele sunt reprezentative pentru ramură, gradul de sindicalizare fiind extrem de mare; eșantionul nostru este însă mic și, prin urmare, generalizarea concluziilor trebuie făcută cu precauție. În ceea ce privește sindicatul din salubritate, deși numărul respondenților este semnificativ mai scăzut, rata de reprezentativitate este mai ridicată, numărul membrilor de sindicat fiind mult mai redus decât în învățământ. În ciuda eșantionului limitat, reies câteva corelații clare ce confirmă intuiții și cunoștințe punctuale acumulate de BPL, și se încadrează în trendurile mai mari observate la nivel național și pentru regiunea de est a Europei. Vom analiza în continuare rezultatele chestionarelor, defalcate pe cele două domenii de activitate.

Învățământ

Două observații notabile se pot constata pe baza eșantionului:

a) regimul de ocupare a locuințelor este puternic corelat cu categoria de vârstă a locatarilor;

b) un procent mare (între un sfert și o treime) din membrii de sindicat care au răspuns la chestionar fac naveta din altă localitate decât cea în care lucrează.

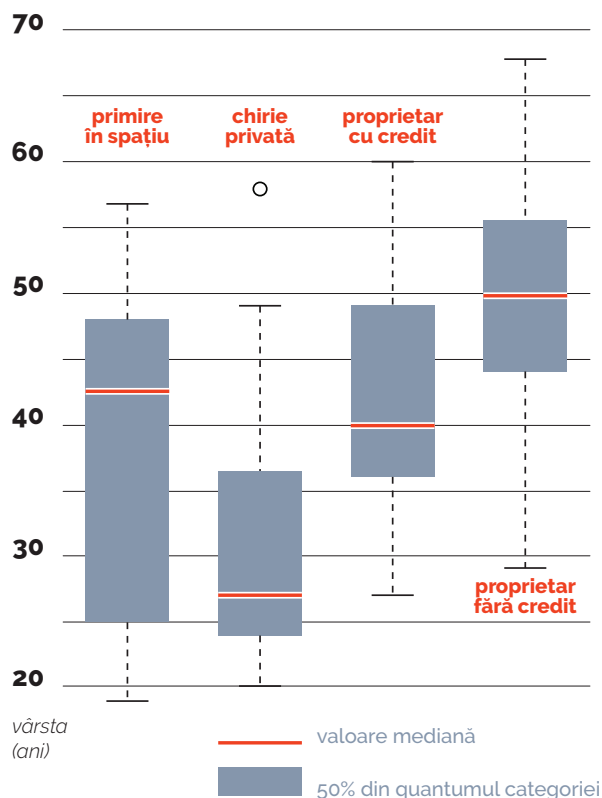
Prima dintre cele două observații—corelarea tipului locuirii cu categoria de vârstă a locatarilor—se expli-

că prin istoria locativă particulară a României. Persoanele care au prins revoluția la o anumită vârstă au beneficiat de regimul foarte avantajos de cumpărare a locuinței unde au locuit pre-1989.

De asemenea, spre deosebire de alte foste țări socialiste, la noi s-a pus accentul foarte mult pe retrocedarea integrală în natură a proprietăților și imobilelor naționalizate în anii '50 (aceasta reprezentând o formă de re-privatizare a locuințelor prin retrocedări). Astfel am ajuns la o situație în care marea majoritate a locuințelor se află în proprietate privată.

În deceniile de după revoluție, au început să se răspândească formele de locuire tipice pentru capitalismul neoliberal—chiria privată, respectiv împrumetărirea prin intermediul creditelor bancare. În fapt, procentul mare de locatari în locuințe proprietate proprie ascunde gradul actual foarte mare de supra-aglomerare (cel mai mare din UE: **47%**; Eurostat 2017) și faptul că piața chiriilor private este în mare parte informală. Dincolo de acestea există și diferențe semnificative între regiuni, respectiv între urbanul mare, și urbanul mic și mediul rural. Prin urmare, situația locativă particulară a unei persoane depinde de locul—în spațiu și timp—unde a fost aruncată în câmpul locuirii.

Pe eșantionul nostru, media de vârstă a persoanelor care locuiesc în chirie privată este **32** de ani, cea a proprietarilor cu credit bancar este **42.1**, iar cea a proprietarilor fără credit, **49.5**. În cazul persoanelor primite în spațiu—sub diferite forme—, nu există o corelație puternică cu vârsta, exceptând faptul că majoritatea sunt sub **50-55** de ani. Este rezonabil

Regimul de ocupare a locuințelor

să ne așteptăm ca aceste cifre să fie reprezentative pentru populația activă din urbanul mare.

De ce sunt relevante aceste cifre? Din două motive interconectate.

1. Primul este legat de costurile traiului. Dintr-un studiu recent cu privire la costul coșului minim pentru un trai decent—în centrele urbane mari—, reiese că cheltuielile totale legate de locuință reprezintă cea mai mare categorie de costuri, peste o treime din valoarea acestui coș (FES, 2019). Mai mult, ponderea persoanelor care plătesc peste 40% din venitul disponibil pentru a acoperi costurile totale cu locuirea este foarte diferită, pentru diferitele categorii de locatari. În timp ce pentru proprietarii fără credit ponderea acestor persoane este de 13,7%, pentru proprietarii cu credite și chiriași, vorbim despre 32,5%, respectiv 36,3%. Ținând cont de corelarea regimului de ocupare cu vârsta locatarilor, putem concluda că tinerii sunt cel mai puternic impactați de costurile cu locuința. Faptul că mulți lideri sindicali sunt din eșalonul de sus în termen de vârstă, de regulă proprietari fără credite, care nu întâmpină dificultăți cu costurile locative (chiar și când aceste costuri sunt similare cu cele ale membrilor mai tineri), poate oferi o explicație parțială pentru faptul că tema locuirii a fost până acum una marginală în spațiul sindical românesc.

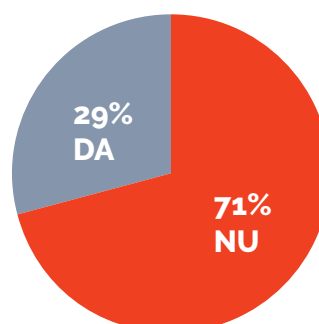
2. Al doilea motiv este că, în ultimul deceniu în România, precum în majoritatea țărilor din Europa Centrală și de Est, rata de sindicalizare a scăzut drastic,

iar media de vârstă a membrilor de sindicat a crescut constant (K. Vandelee, 2019). Sindicatele au întâmpinat greutăți mari în a atrage membrii noi. Considerând modul în care costurile locative impactează tinerii, îmbrățișarea temei locuirii ar putea fi o tactică bună din partea sindicatelor pentru a atrage membrii noi, salariați tineri, către lupta sindicală.

A doua observație ce reiese din eșantionul nostru—rata mare de navetism—este și ea relevantă. Evident, este bine pentru persoanele care fac naveta faptul că își pot găsi un job, chiar dacă este în altă localitate. Dintr-o privire macro-socială, însă, această configurație este una care permite capitalului să nu acopere integral costurile traiului, i.e. să nu plătească salarii conforme cu valoarea forței de muncă. În alte cuvinte, în orice situație în care muncitorii „se descurcă” pe cont propriu (de exemplu, trăind într-o altă localitate mai ieftină), o parte din costurile reproducerii sociale—care de fapt ar ar trebui acoperite de capital—sunt „privatizate” către muncitori. Iar acest lucru pune presiune în jos pe salariile tuturor. Acest „se descurcă” ia multe forme, inclusiv prin acoperirea unei părți din costurile legate de alimentație prin agricultură personală. În cazul navetismului, de regulă, factorul cel mai important este locuirea, fie sub forma casei parentale, fie sub forma prețurilor și chiriilor reduse ale locuințelor din localitatea de reședință. Rata navetismului cu certitudine variază puternic de la sector la sector, însă per ansamblu este foarte ridicată (21% din numărul total de angajați, conform unui studiu al Băncii Mondiale, 2017). Construirea de locuințe publice decente—finanțată într-un fel sau altul prin taxarea capitalului—ar oferi cel puțin opțiunea pentru muncitori de a nu practica navetismul - care reprezintă o parte neremunerată a orelor de lucru.

Salubritate

Comparativ cu situația națională și cu cea a membrilor de sindicat din învățământ, datele care ies în evidență în cazul muncitorilor din salubritate sunt rata scăzută de împroprietărire, gradul de supraaglomerare al locuințelor și frecvența evacuărilor. Rata

Lucrați în alt oraș decât în cel de reședință?

de împrumut pentru sindicalistii din salubritate este de doar **22%**, din care **7.4 procente** sunt locuințe moștenite și **3.4 procente** sunt locuințe achiziționate prin credit bancar. Procentul de aproximativ **52%** de chiriași reprezintă o depășire substanțială a mediei naționale, iar rata de aproximativ **26%** de ocupare a unor locuințe informale este un indicator puternic pentru starea de precaritate avansată a muncitorilor din salubritate din Cluj-Napoca.

În cazul supraaglomerării locuințelor, deși avem de-a face cu un fenomen răspândit pe teritoriul României, intensitatea supraaglomerării se resimte mult mai puternic în cazul muncitorilor din salubritate, unde media de camere pe locatar este de **0.7** camere/locatar iar media suprafeței pe locatar este de aproximativ **10 m²/locatar**. Cea mai îngrijorătoare tendință o reprezintă însă locuirea informală și condițiile aferente acesteia, în cazul de față:

a) supraaglomerarea extremă generată de către locuitul în așezăminte improvizate (locuințe care nu depășesc, în cele mai multe cazuri, o suprafață de **15-20 m²**),

b) nesiguranța locativă, confirmată și empiric prin gradul ridicat de respondenți care au fost victime ale evacuărilor; un sfert din muncitorii din salubritate

care au răspuns la chestionar fiind supuși acestui fenomen,

c) acces limitat la utilitățile de bază pentru o locuință adecvată.

Putem observa astfel cum valoarea obținută din muncă nu este suficientă pentru a asigura un standard adecvat al locurii pentru sindicalistii din salubritate, într-un oraș aflat într-un proces de creștere continuă (atât fizic cât și din prisma costurilor locuirii) cum este Cluj-Napoca.

Concluzii

Concluzia noastră majoră, confirmată și de rezultatele preliminare ale acestui chestionar, este că există mult spațiu pentru creșterea nivelului de trai prin reducerea costurilor legate—direct sau indirect—de locuință. Cel mai eficient și logic mod în care s-ar putea face acest lucru este prin construirea de locuințe publice. Creșterea stocului de locuințe publice ar reduce direct costurile locative al persoanelor beneficiare și ar pune indirect presiune în jos pe chiriile private la nivel municipal, și ar oferi persoanelor care fac naveta o soluție alternativă. Pentru sindicate, îmbrățișarea temei locuirii ar putea avea beneficiul adițional de a atrage salariații tineri la strădania sindicală.

CONCLUZII

Nevoia de o alianță pentru muncă și locuire

De ce să punem pe agenda sindicală drepturile locative, alături de solicitări salariale?

„Situția socială, în mod particular cea a locuirii, era problematică la angajații STB (RATB) pentru că foarte mulți salariați ai acestei societăți proveneau din mediu rural și locuirea în București era problematică. De aceea sindicatul avea un rol important. În ziua de azi, prin schimbări legislative, prin posibilitățile oamenilor de a închiria, în ziua de azi nu mai este o temă. Dar ea poate reveni, și asta e o idee interesantă a proiectului dvs., odată cu mișcarea aceasta pe plan european pentru găsirea echilibrului dintre muncă și viață. Și bineînțeles că o componentă esențială e locuirea.”
(transport urban, București)

„Deocamdată, problema locuirii nu se conștientizează ca problemă. Dar dacă s-ar face ceva în sensul acesta, de a se crea locuințe de serviciu, ar fi foarte bine pentru mulți tineri din învățământ. Ar fi avantaj și pentru comunitate, și personal la fiecare nivel. Școlile sunt în administrarea consiliilor locale și multe dintre ele au internate care nu se mai folosesc pentru elevi. De ce nu s-ar putea amenaja pentru tineri profesori? Ca locuințe de serviciu.”
(învățământ preuniversitar, Cluj)

„Și întreprinderile ar trebui să redeschidă această oportunitate de a construi reședințe sociale, dar și primăriile ar trebui să construiască propriile ansambluri sociale. Credem că ar trebui să existe un fond public de locuințe inalienabile, să nu se vândă, să tot crească și să asigure cât mai bine nevoia de locuire; la fel și locuințe de serviciu.”
(transport feroviar, București)

„La începutul anilor 90, încă se redistribuiau locuințe personalului din sănătate. S-au repartizat 1-2 apar-

tamente pe unitate sanitară, SANITAS făcea parte din comisia de atribuire a locuințelor. În momentul de față locuințele de serviciu nu acoperă necesarul. Un program de locuire publică ar putea contribui la frânarea migrației către vest a personalului medical.”
(sănătate, Cluj)

„Să știi, că de aici pornind, de la locuință, putem vorbi și despre nivelul de sănătate al salariaților. Tu știi câți oameni sunt bolnavi în universitate? Câți sunt în depresie. Depresia este foarte greu de depistat. Și de aici apoi vine diabetul, vine hipertensiunea, vin bolile cardiace. Și ce e rău, este că tinerii sunt bolnavi. Eu am colegi mai tineri care sunt mai bolnavi ca mine.”
(învățământ universitar, Timișoara)

Situația materială a lucrătorilor este definită atât prin veniturile lor, cât și prin costurile locuirii. Astfel, veniturile mici și costurile mari ale locuirii (chiria sau creditul imobiliar, întreținerea locuinței, utilitățile), împreună conduc la pauperizarea lucrătorilor și lucrătoarelor. Privită din perspectiva forței de muncă, tocmai în asta constă esența crizei locuirii în România.

„Din păcate, în dorința de a avea locuință proprietate personală, mai ales în perioada boomului imobiliar din 2007-2008, foarte mulți colegi și-au achiziționat locuința la prețuri foarte mari, cu grade mari de împovărare. Noi am asigurat o oarecare consultanță juridică pe temele acestea, dar instituțiile financiare au câștigat războiul ăsta. Cel puțin deocamdată. Sunt colegi care o duc destul de greu din cauza îndatorării foarte mari. Și viața profesională este afectată. Oamenii au așteptări de la sindicat în această privință.”
(sănătate, București)

„Pe vremea lui Ceaușescu, eu mi-am cumpărat apar-

tament. Dar pe vremea lui Ceaușescu mergeam la mare, la munte, n-aveai pe ce să cheltuiești banii; aveai locul de muncă asigurat, știai că rata lunară la casă e atât, la CAR e atât și te încadrai. Pe când acum nu știi dacă îți iei salariul, dacă sunt bani, ce se întâmplă cu unitatea mâine-poimâine; e unitatea în insolvență, banca nu-ți dă împrumut să poți să-ți cumperi o locuință, sau trebuie să ai un salariu de cel puțin 4000 de lei net ca banca să-ți dea un împrumut mai substanțial." **(servicii și utilități publice, București)**

Diferența dintre nivelul salariilor și costurile coșului minim de consum pentru un trai decent s-ar putea diminua nu doar prin creșterea salariilor, ci și prin reducerea costurilor locuirii. Iar reducerea costurilor locuirii se poate asigura printr-un stoc semnificativ de locuințe publice date în chirie socială, în funcție de nivelul venitului.

„Au crescut salariile, dar s-au scumpit toate, deci puterea de cumpărare a rămas aceeași, sau chiar mai mică. Ar trebui ca prețurile să fie ținute sub control. Există un HG în vigoare cu privire la coșul zilnic minim. Asta trebuia reluat și modificat dacă era nevoie, nu să pornești o inițiativă legislativă în parlament.” **(confederație sindicală, Cluj)**

„Suntem prost plătiți. Suntem mulți care avem rate, credite. Se tot construiesc căși și blocuri noi în Cluj, printre cele vechi, astfel încât pentru angajați crește volumul de lucru de la an la an, noi trebuie să luăm gunoiul din toată zona, deci și de la casele noi. Însă salariile noastre nu cresc. Iar în oraș locuințele sunt foarte scumpe. Așa că, în mare parte, angajații în salubritate locuiesc în Pata Rât. Cei care nu stau în Pata Rât, stau și ei foarte aglomerați. Părinții lor au putut să aibă de pe vremuri un apartament de la stat, dar de vreo 30 de ani nu mai primește nimeni nimic, deci generațiile noi, frații, surorile, toți, și familiile lor stau îngrămădiți în apartamente de bloc din Mănăștur.” **(salubritate, Cluj)**

Locuința adecvată - care nu îi împovărează și nu îi face pe lucrători dependenți de credite imobiliare și de locuri de muncă care le oferă salarii mici și condiții inadecvate - nu este doar un scop al luptei sindicale. Ci este și condiție pentru dezvoltarea acesteia: pentru că dacă lucrătorii vor avea locuințe adecvate, vor deveni mai siguri pe sine și mai puțin vulnerabili în lupta lor pentru drepturile muncii.

„Vă dați seama că odată ce ai credit ipotecar, lucrezi la stat sau la privat, ești cumva constrâns, ești sclav. Tu pe partea asta de muncă nu prea poți să ai mari pretenții pentru că veдеți cum este: vine recesiunea, pleacă recesiunea, mă rog, îmbătrânești, îți mai pierzi din capacitățile de muncă, de inovare și etc, etc; și atunci, veдеți dumneavoastră, ratele bat la ușă. În fi-

ecare lună, în data de..., vine rata pentru casă.” **(învățămant politehnic, Timișoara)**

„E altceva când ți se pune la dispoziție [o locuință]; normal că nu ești stresat de locul de muncă și dai tot ce poți că ai totul asigurat. Pe când aici nu știi dacă îți ajung banii să plătești întreținerea. Mai ales să ai și un copil cu probleme...” **(servicii și utilități publice, București)**

„Probabil cei care au undeva peste 45, 50 de ani, acolo poate putem vorbi despre o categorie care sunt mai safe din perspectiva asta. Dar în categoria asta de vârstă 25-40, aici cred că e partea asta cu creditarea care se simte la fiecare. Ratele din ultimii 2, 3 ani le-a cam mărit la fiecare cu 200, 300, 400 de lei creditul. Deci nu prea e confortabilă zona. Și chiar vorbeam cu colegii de vremurile în care părinții noștri, deși nu sunt nostalgici ceaușisto-comunist, n-o să fiu niciodată, puteau să-și ia un apartament cu trei camere, cu o rată, tot așa, datorită faptului că statul le făcea acele blocuri.” **(I.T., Timișoara)**

Statul trebuie să investească mai mult în construcția de locuințe publice, în loc să susțină profitul pieței imobiliare. Trebuie ca angajatorii să nu mai exploateze forța de muncă prin salarii mici și să preia o parte din costurile pentru locuire ale angajaților lor.

„Statul nu trebuie doar să colecteze taxe și impozite. Trebuie să le gestioneze în interesul populației. Prea ușor ne-au învățat cu explicația asta, de ce nu avem sănătate, de ce nu avem educație școlară bună, de ce nu avem drumuri bune, de ce nu avem locuințe sociale, la toate ni se spune că pentru că nu sunt bani. Ceea ce este fals. Sunt bani. Dar întrebarea este ce faci cu ei, unde îi investești, în favoarea cui? Ar putea să aibă un procent din bugetul anual pe locuințe sociale de exemplu.” **(confederație sindicală, Cluj)**

„Era o tradiție pentru ceferiști. În momentul când a fost calea ferată integrată, s-au construit până prin '95-'96 aceste ansambluri de locuințe. Ele erau construite ori în zona căii ferate, pe terenul căii ferate, ori negocia și primea teren în centrul orașului - de exemplu chiar aici în București au avut două blocuri. Nu vă spun, toată zona de aici - 1 mai, Calea Griviței au fost proprietatea căii ferate, toate vilele. Și condiția era să lucrezi în CFR, primeai această locuință și pe toată perioada puteai să beneficiezi de ea; dacă nu-ți cumpărai locuință proprietate personală, rămâneai cu ea până la pensionare.” **(transport feroviar, București)**

ALIANȚĂ PENTRU MUNCĂ ȘI LOCUIRE

BLOCUL pentru LOCUIRE și Sindicatele:
Sindicatul Liber al Învățământului Preuniversitar Clujean
Federația Sindicatelor din Comerț
Confederația Sindicală Cartel Alfa

Haideți să ne unim forțele pentru a revendica o nouă generație de locuințe publice și accesibile!

E timpul să vorbim despre dreptul la locuință ca un drept universal. În capitalism, locuința este o marfă foarte scumpă și o sursă de profituri. Din cauza asta, foarte mulți oameni locuiesc în condiții inadecvate sau precare.

În 2018, în România existau 9 milioane de locuințe. Dintre ele, doar **111 mii (1,2%)** se puteau închiria la un preț acceptabil, ele fiind în proprietate publică. Dat fiind că **47%** dintre contractele de muncă sunt la sau sub nivelul salariului minim, câți vă puteți permite să plătiți chirii sau rate imense?

Cine crezi că face averi mari de pe urma acestei situații?

În ultimii **5** ani, speculația imobiliară a crescut prețurile apartamentelor cu **60%** în Cluj-Napoca, cu **31%** în București, cu **45%** în Timișoara. Dar creșteri masive au fost și în Brăila, Galați, Craiova, Oradea, Constanța, Iași, Ploiești și Brașov.

Cu cât a crescut salariul tău în ultimii 5 ani?

Nu ține doar de tine dacă nu îți permiți să plătești costurile locuirii sau faci asta cu mari sacrificii. Chiar și în orașele mari, unde venitul mediu al angajaților este peste media națională (circa **700** euro), ei cheltuie până la **60%** din salariul lor pe chirie sau pe ratele lunare ale creditului ipotecar.

Cât din veniturile tale se duc pe costurile locuirii (chirie/rată, utilități, întreținere)?

Pentru a face față costurilor foarte mari ale locuirii, peste **60%** din populația României trăiește în locuințe supraaglomerate. Foarte multe lucrătoare și mulți lucrători sunt nevoite/nevoiți să aibă mai multe locuri de muncă pentru a plăti costurile locuirii. Mulți oameni sunt constrânși să locuiască în locuințe improvizate la periferia localităților, fără utilități sau fără toaletă și baie în casă. Cei care nu pot plăti aceste mari costuri, devin persoane fără adăpost.

Tu cunoști situația locativă a colegilor tăi de muncă? Ei știu cu ce probleme te confrunți chiar tu? Fii solidar cu colegii tăi!

Deși poate că așa par, problemele cu locuirea nu sunt individuale, ci ne afectează pe toți!

De-a lungul istoriei, sindicate și cooperative de lucrători au deținut mereu locuințe. Azi însă acestea au dispărut aproape cu desăvârșire.

Revendicăm o nouă generație de locuințe publice ca bun comun!

1. Stocul de locuințe publice să crească la **25%** din fondul locativ total. Acesta să fie transparent, accesibil și gestionat colectiv.
2. În următorii **4** ani, statul să producă și să mențină **2.000.000** de locuințe în sectorul nonprofit.
3. Nimeni să nu fie în situația de a cheltui mai mult de **20%** din veniturile sale pe locuire.
4. Criteriile de atribuire de locuințe sociale publice să dea prioritate persoanelor cu venituri mici și celor care locuiesc în condiții dificile.
5. Să se interzică prin lege evacuările care lasă oamenii fără alternative locative.

Campania „Alianță pentru Muncă și Locuire” susține:

Piața (imobiliară, de credite, de apă, a muncii ieftine etc) este cauza, nu soluția crizei locuirii.

Statul trebuie să își asume responsabilitatea de a asigura dreptul la locuire pentru toți. De **trei** decenii, toate guvernele ne-au negat acest drept susținând că piața sau familia trebuie să soluționeze nevoia de locuire.

În 2020, împreună, ne vom adresa cu revendicările noastre consiliilor locale din București, Cluj și Timișoara. Să punem locuirea pe agenda politică! Creșterea salariilor și reducerea costurilor locuirii împreună pot garanta un trai bun pentru oameni!

Anexe

ANEXA 1

Ghid de interviu semi-structurat cu lideri sindicali

I. Prezentare personală în relație cu sindicatul

Vă rugăm să vă prezentați în câteva cuvinte, cu menționarea poziției în sindicat.

De cât timp activați în mediul sindical? Ce v-a determinat să faceți acest pas?

Care este relația dvs. față de liderii sindicali / membri ai sindicatului?

II. Despre sindicat

Aproximativ ce procent din colegii dvs. sunt sindicalizați? Este în creștere sau în scădere numărul?

Cum se raportează colegii dvs. (nesindicalizați) la munca sindicatului?

Care sunt temele principale pentru care s-a luptat sindicatul dumneavoastră în ultimii ani și cu ce rezultate?

Care este relația sindicatului cu patronii? Dacă ei sunt din străinătate, ce spun ei despre lupta sindicală în alte țări, și tipurile de revendicări din alte țări. Cu ce fel de angajatori poate sindicatul să negocieze mai bine?

Sunt locurile de muncă ce intră sub umbrela sindicatului diferențiate pe linii de gen? Există diferențe salariale considerabile între aceste locuri de muncă? (gender pay-gap)

Este o temă asumată a sindicatului reprezentarea și protejarea angajaților în situații de discriminare, hărțuire sau violență rasială sau de gen? (femei

și/sau persoane de etnie romă și/sau persoane LGBT)

III. Despre locuire

În ce tip de locuință locuiți în momentul actual? (chirie privată, proprietate personală, locuință socială, locuință de serviciu etc)

Vă confrunțați cu dificultăți în acoperirea costurilor traiului? Din ce surse vă asigurați alimentația? (supermarket, piață, agricultură personală, rude din mediul rural, etc.).

Ați avut vreodată (recent) probleme cu acoperirea costurilor legate de locuință? (chirie, întreținere, utilități, rate la bănci)

Cunoașteți situația locativă a colegilor dumneavoastră? Și/sau a angajaților din domeniu?

Știți în ce măsură sunt diversele tipuri de locuire prezente în rândurile colegilor/ angajaților din domeniu (chirie privată, proprietate personală, locuință socială, locuință de serviciu).

În ce măsură se confruntă ei cu probleme de genul: chirii private, datorii bancare pentru locuință sau alte tipuri de datorii, lipsa de locuințe sociale, locuirea supraaglomerată, condiții inadecvate de locuire?

Considerați că problema locuirii este legată în vreun fel de lupta sindicală? Este problema locuirii discutată în cadrul sindicatului?

Este discutată luarea de credite (de nevoi personale sau ipotecare) în cadrul sindicatului? Dacă un lucrător are probleme cu locuirea, poate ape-

la la sindicat? Exista exemple în sensul acesta?

Cunoașteți dacă la nivel de sindicat/federație există revendicări cu privire la situația locativă a lucrătorilor/ sau dacă această situație este un argument folosit în revendicările legate de creșteri salariale?

Cum credeți că ar trebui să se implice diferitele niveluri de organizare sindicală în acest aspect al condițiilor și costurilor de locuire ale lucrătorilor?

Știți să existe vreo politică de locuire în randul angajatorilor - de ex. să ofere locuințe de serviciu angajaților?

Pentru confederație:

Cum se diferențiază situația locuirii lucrătorilor în funcție de sectorul de activitate, în federațiile reprezentate în confederație?

Știm că, Cartel Alfa a preluat ideea coșului minim de consum pentru un trai decent, care include și costurile cu locuirea, ca bază pentru creșterea salariului minim. Cum se reflectă această revendicare a Cartel Alfa la nivelul federațiilor reprezentate? Există discuții despre asta?

Cum vă raportați la ideea coșului minim de consum care include și costurile cu locuirea, ca bază pentru creșterea salariului minim?

IV. Despre structură sindicală și negocieri interne

Cum se negociază în cadrul sindicatului/federației/confederației strategia, prioritățile, direcțiile de acțiune?

Cum se mediază între interesele uneori divergente ale sectoarelor care concentrează forța de muncă precară versus cele cu un nivel salarial mai înalt?

Având în vedere procedurile interne de negociere a priorităților/ direcțiilor de acțiune în cadrul structurii sindicale, cum și la ce nivel credeți că ar trebui intervenit pentru a argumenta în favoarea includerii condițiilor de locuire pe lista revendicărilor sindicale?

Ce părere aveți despre aceste afirmații:

1. Este necesară dezvoltarea unor mecanisme solidare la nivel de sindicat/federație/confederație cu lucrătorii care au probleme cu locuirea (evacuare, plata chirie/utilități/rată).
2. Sindicatele ar trebui să se implice în definirea și bugetarea politicii de locuire la nivel național.
3. Mișcarea sindicală ar trebui să își extindă revendicările pentru a cuprinde nu doar creșteri

salariale, ci și îmbunătățirea serviciilor și bunurilor publice și accesul lucrătorilor la acestea.

ANEXA 2

Interviu de grup – afirmații în legătură cu care se cere părerea participanților

Situația materială a lucrătorilor este definită atât prin veniturile lor, cât și prin costurile locuirii. Astfel, veniturile mici și costurile mari ale locuirii (chiria sau creditul imobiliar, întreținerea locuinței, utilitățile), împreună conduc la pauperizarea lucrătorilor și lucrătoarelor. Privită din perspectiva forței de muncă, tocmai în asta constă esența crizei locuirii în România.

Studiul realizat în 2018 (actualizat în 2019) de către Syndex România, ICCV, Cartel Alfa și FES despre coșul minim de consum pentru un trai decent în România a arătat: „**6.954** lei pe lună este suma cheltuielilor lunare necesare pentru asigurarea unui trai minim decent unei familii de patru persoane.” În ceea ce privește calculele făcute de acest studiu cu privire la costurile legate de locuire, s-a demonstrat: o familie cu doi adulți și un copil plătește pentru locuință lunar **1526** lei, în timp ce mai plătește pentru utilități și întreținere alte **400** de lei. Cunoscând că venitul mediu net azi este în jur de **3000** de lei, iar venitul minim net este în jur de **1300** lei, susținem că nivelul salariilor și costurile coșului minim de consum s-ar putea apropia nu doar prin creșterea salariilor, ci și prin reducerea costurilor locuirii. Iar reducerea costurilor locuirii se poate asigura printr-un stoc semnificativ de locuințe publice date în chirie socială, în funcție de nivelul venitului.

Locuința adecvată - care nu îi împovărează pe lucrători și nu îi face dependenți de credite imobiliare și de locuri de muncă care le oferă salarii mici și condiții inadecvate - nu este doar un scop al luptei sindicale. Ci este și condiție a acesteia: pentru că dacă lucrătorii vor avea astfel de locuințe, atunci vor deveni mai siguri pe sine și mai puțin vulnerabili în lupta lor pentru drepturile muncii.

Statul trebuie să investească mai mult în construcția de **locuințe publice**, în loc să susțină profitul pieței imobiliare. Trebuie ca angajatorii să nu mai exploateze forța de muncă prin salarii mici și să preia o parte din costurile locuirii ale angajaților lor.

ANEXA 3

Chestionar online

BLOCUL pentru LOCUIRE militează pentru dreptul la locuire. Prin acest chestionar dorim să aflăm problemele de locuire ale angajaților. Acest chestionar este anonim.

Instrucțiuni: puneți **X** în căsuțele care se aplică situației dvs sau în cuvinte unde sunt puncte. Citiți variantele înainte de a răspunde. Dacă situația dvs nu este acoperită de întrebări, descrieți la final.

Vârsta: ani

Vechimea totală în muncă: ani

Lucrez la firma/instituția:

Ocupația mea este:

1. Locuiți în Cluj

☐ Da

☐ Nu

2. Situația dvs de locuire în prezent este:

a) Sunt proprietar și:

☐ Am cumpărat de la stat

☐ Am cumpărat de la privat cu credit bancar

☐ Am cumpărat de la privat cu banii jos

☐ Am moștenit

b) Stau la casa/ apartamentul rudelor mele (părinți, frați, socrii, etc)

☐ Cu plată

☐ Fără plată

c) Stau în chirie

Închiriez de la persoană privată:

☐ Pe baza unui contract

☐ Fără contract

Închiriez de la o firmă:

☐ Pe baza unui contract

☐ Fără contract

Închiriez de la primărie:

☐ Locuință socială

☐ Locuință ANL

☐ Locuință de necesitate sau de urgență sau de serviciu

Stau în locuință primită de la o organizație (fundație, biserică, asociație etc):

☐ Cu plată

☐ Fără plată

d) Nu stau în chirie, ci:

☐ Locuiesc într-un spațiu improvizat sau într-o locuință neconvențională

☐ Ocup un spațiu fără să am acte și fără să plătesc pentru el

3. Câte camere are locuința dvs fără baie și bucătărie?**4. Câți metri pătrați are locuința dvs aproximativ?****5. Câte persoane locuiți împreună?****6. Primiți vreun ajutor în bani de la familie sau rude pentru locuință?**

☐ Da

☐ Nu

7. Care au fost cheltuielile dvs cu locuința luna trecută:

..... lei pe lună la chirie

..... lei pe lună la rată la bancă pentru locuință

..... lei pe lună la utilități (apă, electricitate, gaz, încălzire)

..... lei pe lună la alte cheltuieli cu locuința. Ce anume?

8. Vi s-a întâmplat să nu puteți plăti în fiecare lună costurile locuirii?

☐ Niciodată

☐ Cel puțin o dată pe an

☐ De mai multe ori pe an

☐ Am datorii în momentul acesta

9. Venitul aproximativ TOTAL ÎN MÂNĂ în gospodărie pe ultima lună:

..... lei în mână

10. Aveți probleme în locuință cu următoarele:

☐ Lipsa WC în casă

☐ Lipsa Baie în casă

☐ Lipsă bucătărie

☐ Igrasia

☐ Acoperișul

☐ Țevile

☐ E întunecoasă

☐ Izolația termică

☐ Accesul la utilități

☐ Altele:

11. Ați depus cerere pentru cele de mai jos la stat sau la primărie, și ați primit vreodată?

Programul Prima Casă -

AM DEPUȘ ☐ AM PRIMIT ☐

Ajutor de chirie -

AM DEPUȘ ☐ AM PRIMIT ☐

Locuință socială -

AM DEPUȘ ☐ AM PRIMIT ☐

Locuință ANL -

AM DEPUȘ ☐ AM PRIMIT ☐

Locuință de necesitate -

AM DEPUȘ ☐ AM PRIMIT ☐

Locuință de sprijin -

AM DEPUȘ ☐ AM PRIMIT ☐

Locuință de serviciu -

AM DEPUȘ ☐ AM PRIMIT ☐

Teren pentru construcție casă -

AM DEPUȘ ☐ AM PRIMIT ☐

Ajutor de încălzire -

AM DEPUȘ ☐ AM PRIMIT ☐

Ajutor pentru plata utilităților -

AM DEPUȘ ☐ AM PRIMIT ☐

12. Ați fost evacuat vreodată?

☐ Nu

☐ DA, din locuință retrocedată

☐ DA, din locuință socială

☐ DA, din locuință pe care am ocupat-o fără acte

☐ DA, din locuință improvizată

13. Care este cea mai mare problemă a dvs cu locuirea și cum s-ar putea rezolva ea?

Publicații ale BLOCULUI pentru LOCUIRE în 2019:

- *Ghid pentru prevenirea evacuărilor forțate și responsabilizarea autorităților publice în vederea alocării unei locuințe adecvate persoanelor evacuate, 2019*
- *Raport asupra evacuărilor forțate din România petrecute în perioada 2008 - 2017*
- *Recomandări pentru prevenirea și interzicerea evacuărilor forțate*
- APEL CĂTRE CANDIDATELE ȘI CANDIDAȚII LA ALEGERILE EUROPARLAMENTARE: LOCUINȚELE SOCIALE PUBLICE! Prioritate pe Agenda Parlamentului European 2019-2023
- Obiecții la COMPLETAREA LEGII 350/2001 privind amenajarea teritoriului și urbanismul
- *#Allforprofit: The negative impact of World Bank involvement in the politics of housing in Romania*

Acest Raport a fost realizat în cadrul programelor BLOCUL pentru LOCUIRE – platformă de acțiune pentru justiție locativă în România (2018) și acțiune împotriva exploatării muncii și deprivării locative (2019), realizate sub egida Fundației Desire, cu sprijinul Rosa Luxemburg Stiftung Southeast Europe

Supported by Rosa Luxemburg Stiftung Southeast Europe with funds of the German Federal Foreign Office. This publication or parts of it can be used by others for free as long as they provide a proper reference to the original publication. The content of the publication is the sole responsibility of Desire Foundation and BLOCUL pentru LOCUIRE, and does not necessarily reflect a position of RLS

bloculpentrulocuire.ro
bloculpentrulocuire@gmail.com